

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIMI ANASANAT DALI

TÜRKİYE'DE BASIN YAYIN ORGANLARINDAKİ
GRAFİK TASARIM UYGULAMALARININ
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖZDE KAKAŞ

İSTANBUL, 2021

**T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIMI ANASANAT DALI**

**TÜRKİYE'DE BASIN YAYIN ORGANLARINDAKİ
GRAFİK TASARIM UYGULAMALARININ
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖZDE KAKAŞ

İSTANBUL, 2021

KABUL VE ONAY

Gözde KAKAŞ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Basın Yayın Organlarındaki Grafik Tasarım Uygulamalarının İncelenmesi” adlı tez çalışmasının savunma tarihi 12.07.2021 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Grafik Tasarımı Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan: Prof. Dr. Selahattin GANİZ

.....

Üye: Prof. Dr. Güler Ertan

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Bahadır Uçan

.....

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun
..... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum ‘‘Türkiye’de Basın Yayın Organlarındaki Grafik Tasarım Uygulamalarının İncelenmesi’’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16.08.2021

Gözde KAKAŞ

ÖZET

TÜRKİYE’DE BASIN YAYIN ORGANLARINDAKİ GRAFİK TASARIM UYGULAMALARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖZDE KAKAŞ

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GRAFİK TASARIMI ANASANAT DALI

DANIŞMAN: PROF. DR. SELAHATTİN GANİZ

İSTANBUL, 2021

Bu çalışma Türkiye’de cumhuriyet öncesi ve sonrasında günümüze kadar olan sürecin tarihsel gelişimi ve tasarımın temellerini kapsamaktadır. Basılı yayınlar; yazı tarihinden başlayıp matbaanın bulunmasının ardından önemli yollar kat etmiş, globalleşen dünyanın getirdiği yenilikler ile de dijital yayın olarak günümüze kadar gelmiştir.

Cumhuriyet öncesi dönemde matbaanın geç gelmesiyle basın yayının gelişim süreçlerinde eksik kaldığı gözlemlenmiştir. Ancak Türkiye mizah anlayışının kusursuz olmasıyla üretmekten vazgeçmemiş olup gazetelerde ilerlediği gibi mizah dergilerinde de bir o kadar kendini geliştirmiştir.

Dijital yayın; basın yayının ve birçok basılı tasarımların formatında ve yaşam biçimlerinde önemli derecede farklılaşmaya sebep olmuştur. Bilgisayarlı tasarıma geçiş dönemi basın yayındaki gazetelerin tirajını düşürse de günümüzde dijital yayının daha fazla kitleye ulaştığı aşikardır.

Sürekli olarak gelişen teknolojiye ayak uydurmak için zengin içeriklerin yanı sıra etkileşimli görsellerin istenilen hedef kitleye ulaşmasındaki rolü tartışılmaz hale gelmiştir. Böylece tasarımın temellerinin önemi daha da artmış olup dijital yayınların paylaşıldığı web sitelerinde, internet programlarında tasarımların dikkat çekmesi ve içeriklerin zengin olması artık alışılmış bir durum olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Basın ve Yayın, Grafik Tasarım, Gazete Tasarımı

ABSTRACT

EXAMINATION OF GRAPHIC DESIGN APPLICATIONS IN MEDIA

ORGANS IN TURKEY

MSC THESIS

GÖZDE KAKAŞ

GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY

GRAPHIC DESIGN

SUPERVISOR: PROF. DR. SELAHATTİN GANİZ

İSTANBUL, 2021

This study covers the historical development of the process from the pre-Republican and post-Republican era to the present and the basics of design. Printed publications have come a long way after the invention of the printing press, starting from the era of writing, and have come to the present day as digital publications with the innovations brought by the globalizing world.

In the pre-republican period, with the late arrival of the printing press, it was observed that the development processes of the press were incomplete. However, Turkey held to producing with its perfect sense of humor and improved itself in humor magazines as well as in newspapers.

Digital broadcasting has brought about significant differentiation in the format and lifestyle of print publication and many printed designs. Although the transition period to computer aided design has reduced the circulation of newspapers in the press, it is obvious that digital publication has reached more audiences today.

In order to keep up with the constantly developing technology, the role of interactive visuals as well as rich content in reaching the desired target audience has been above suspicion. Thus, the importance of the basics of design has increased even more, and it has become widespread for designs to attract attention and to have rich content in websites and internet programs where digital publications are shared.

Key Words: Graphic Design, Media Organs, Newspaper Cover Design, Magazine Cover Design, Press History

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
RESİM LİSTESİ	v
ÖNSÖZ	vi
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Problemin Tanımı	1
1.2 Amaç ve Kapsam	1
1.3 Çalışma Yöntemi	1
1.4 Çalışma Planı	1
2 BASILI YAYINLARIN ve GRAFİK TASARIMIN GELİŞİM SÜRECİ.....	2
2.1 Yazı Tarihinin Gelişimi	2
2.2 Matbaa Tarihinin Gelişimi.....	15
2.2.1 Ofset Baskı.....	21
2.3 Grafik Tasarım ve Grafik Tasarımın Basılı Yayınlardaki Gelişim Süreci.....	22
2.3.1 Grafik tasarımın Tarihsel temelleri.....	23
3 TİPOGRAFİNİN MİZANPAJDAKİ ETKİSİ	34
3.1 Mizanpaj (Sayfa düzenlemesi).....	34
3.2 Tipografi	35
3.3 Basılı Yayınlardaki Mizanpaj ve Tipografi Etkileri.....	36
4 BASIN VE YAYIN	39
4.1 Cumhuriyet Öncesi Basın	40
4.2 Cumhuriyet Sonrası Basın	45
4.2.1 1950 Yıllarında Türk Basın Tarihi.....	49
4.2.2 1960 Yıllarında Türk Basın Tarihi.....	50
4.2.3 1970’li Yıllardan Günümüze Türk Basın Tarihi	53
4.3 Geçmişten günümüze bazı gazete kapaklarının evreleri (1930-2021).....	56
4.4 Gazete Sayfa Tasarımlarında 5N 1K Formülü.....	63
4.5 Grafik Tasarımın Basılı Yayınlar İle İlişkisi.....	64
4.6 Bilgisayarlı Dönemde Mizanpajın Süreci	66
4.7 Flat Design (Düz tasarım).....	67
5 SONUÇ	68
5.1 Özet.....	68
5.2 Çalışmanın Literatüre Katkısı	69
5.3 Çalışmanın Kısıtları	69
5.4 Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları.....	70
5.5 Öneriler	70
KAYNAKÇA.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 4.000 yıl önce işçilere ödenen ücretlerin hesabının olduğu tablet	3
Şekil 2.2 3.600 yıl öncesinden kalma klasik hiyeroglifleri gösteren bir kireçtaşı	4
Şekil 2.3 Çin kehanet kemiği	6
Şekil 2.4 Nebati alfabesi yazılı tablet	8
Şekil 2.5 Maya glifleri bulunan kireçtaşı stela.....	9
Şekil 2.6 Hadrian Duvarı'ndan bir görünüm.	10
Şekil 2.7 Aziz Columba Cathach.	11
Şekil 2.8 Carolingian minuscule	12
Şekil 2.9 Cherokee hece tablosu	14
Şekil 2.10 Harflerin Gelişimi.	15
Şekil 2.11 Ahşap baskı kullanılarak yapılan Dünya tarihinin bilinen en eski basılı kitabı, Diamond Sutra.	16
Şekil 2.12 Gutenberg'in matbaası.	18
Şekil 2.13 Tabaka Ofset Baskı Tekniği.....	21
Şekil 2.14 Web Ofset Baskı Tekniği.....	22
Şekil 3.1 Mizanpaj (Grid Sistemi)	35
Şekil 3.2 Tipografi Örneği 1.	38
Şekil 3.3 Tipografi Örneği 2	38
Şekil 4.1: Hakimiyeti Milliye.....	42
Şekil 4.2 Vaka-yı Tıbbiye – Tıp Dergisi.....	44
Şekil 4.3 Hürriyet Gazetesi İlk Sayısı	46
Şekil 4.5 İleri Gazetesi	48
Şekil 4.6 Milliyet Gazetesi.....	50
Şekil 4.7 Milliyet Gazetesi 10 Kasım 1969	51
Şekil 4.8 Akşam Gazetesi Mobil e-gazete	57
Şekil 4.9 Cumhuriyet Gazetesi Mobil e-gazete.....	59
Şekil 4.10 Hürriyet Gazetesi Mobil e-gazete	61

RESİM LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Resim 1.1 “La Fontaine Rokoko Eseri (Fig Island)” Charles Eisen	26
Resim 1.2 19. YY Osmanlı Reklamları Kromolitografi Sergisi	27
Resim 1.3 Alphonse Mucha The Precious Stones – 1900	28
Resim 1.4 İki büyük Müttefik çocuğun arasında küçük Osmanlı askeri	29
Resim 1.5 We Can Do It! / Kadın Hareketinin Sembolü - Poster.....	30
Resim 1.6 Post-Modern (1970-1980).....	32
Resim 1.7 Flat Design – Dijital çağın başlangıcı.....	33
Resim 1.8 Mirat Dergisi.....	43

ÖNSÖZ

Bu çalışma Cumhuriyet öncesinden günümüze, gazete kapaklarında görsel, içerik ve tipografi ilişkisi göz önüne alınarak gazete kapaklarının incelenmesi, böylece tasarımcının hedef kitleye doğru ve kolay ulaşabilmesinin yollarını incelemek amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışmamda konu seçimimde yardımlarını esirgemeyen, hoşgörü ve sabırla her zaman her konuda bana yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Selahattin GANİZ hocama teşekkürlerimi sunuyorum.

Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan ve beni destekleyen sevgili aileme sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

16.08.2021

GÖZDE KAKAŞ

1 GİRİŞ

1.1 Problemin Tanımı

Basın yayın organlarındaki grafik tasarım uygulamalarında görsellerin konumu, yazı karakterlerinin renklerle uyumu, başlıkların ve görsellerin hedef kitleyi etkileme süreci.

1.2 Amaç ve Kapsam

Bu çalışma cumhuriyet öncesi ve sonrası basın yayın organlarının günümüzde yaygın olan dijital yayına geçiş sürecini aktarmaktadır. Gelecek kuşaklara yazılı bir belge olarak aktarmayı hedefleyen bu çalışma bilgisayar teknolojisine geçiş döneminden sonraki grafik tasarımlarda gelişen aşamaları ve gelişmekte olan dalları ele almaktadır.

1.3 Çalışma Yöntemi

Çalışma cumhuriyet öncesi ve sonrası basın yayın organlarındaki ve günümüzde yaygınlaşan dijital yayınlardaki grafik tasarımların etkisi analiz edilerek, doküman tarama, arşiv tarama şeklinde düzenlenmiştir.

1.4 Çalışma Planı

Çalışma planında; Grafik Tasarım Tarihiçesi incelenerek Türkiye’de Cumhuriyet öncesi ve sonrası Basın ve Yayın bölümü oluşturulmuştur. Bununla birlikte Matbaa Tarihi, Tipografi ve Mizanpaj başlıkları ile grafik tasarımın basılı yayınlara nasıl yer edinildiğine değinilmiştir.

2 BASILI YAYINLARIN ve GRAFİK TASARIMIN GELİŞİM SÜRECİ

İletişim insanoğlunun olmazsa olmazlarından. En önemli toplumsal etkilerin başında gelen basın yayın organlarının ortak hedefi kitle iletişimdir. Toplumlar arası anlaşma, insan ilişkileri gibi unsurların gelişmesi için iletişim önemli rol oynar. İlk çağlardan bugüne kadar olan süreçte iletişim araçları daimi olarak gelişim göstermiştir. Tarih öncesi insanoğlu mağaralara resimler, semboller çizmiş, sonrada yazıyı bulmuştur. Bu sürecin en büyük etkileri olan ekonomik, teknolojik ve sosyal gelişmeler aynı zamanda haber ve belgelerin öneminin artmasında büyük rol oynamıştır. Olayların ve dönemlerin bir sonraki nesillere aktarılması, yazının ve matbaanın icadı ile devam etmiştir.

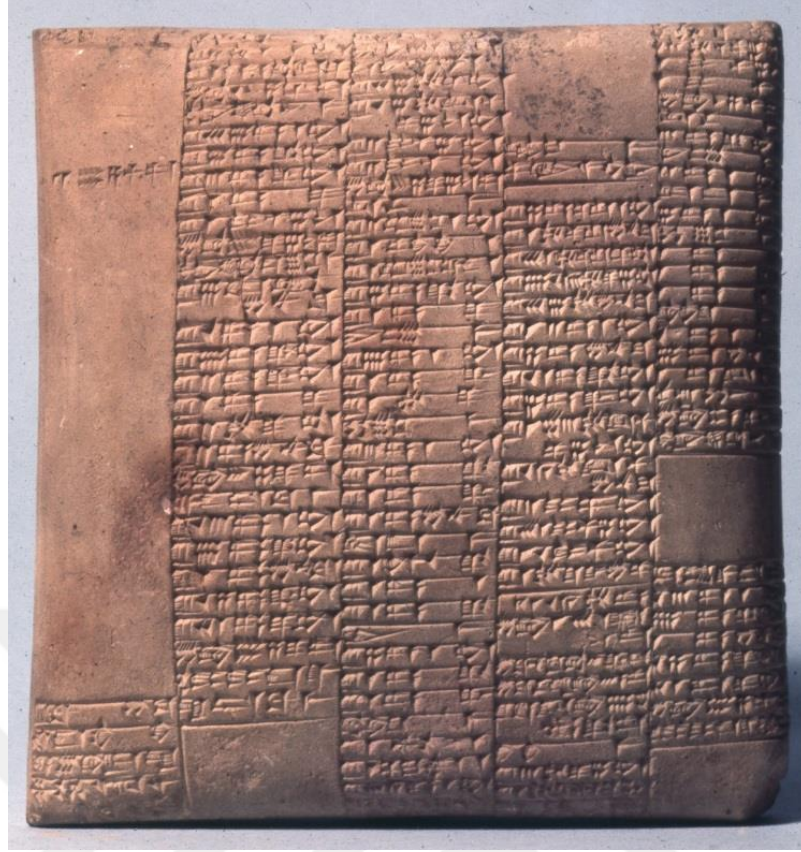
2.1 Yazı Tarihinin Gelişimi

Yazının kökenleri Nil'den başlayıp genellikle “Bereketli Hilal” olarak anılan bölgeye uzanan verimli toprak şeridine kadar uzanmaktadır. Bu isim, 20. yüzyılın başlarında, doğu Akdeniz kıyılarına uzanan ve ardından kuzey Suriye'den doğuya ve Fırat ve Dicle'den Basra Körfezi'ne doğru kıvrılan ters U şeklindeki bölgeye verilmiştir. (Bilgin, 2018)

Bilinen ilk yazı, bu geniş bölgedeki en büyük iki nehrin, Nil ve Dicle'nin alt kısımlarından gelmektedir. Dolayısıyla, bu tamamen dönüşen insani gelişmeden ayrı ayrı sorumlu olan iki medeniyet Mısır ve Sümerlerdir (şimdi Irak'ta). Sümer'e kısa bir farkla öncelik verilmesi alışıl gelmiş bir durumdur yani Sümer alfabesinin M.Ö. 3100'lere ve Mısır versiyonunun yaklaşık bir yüzyıl sonrasına tarihlenmesi durumudur.

Ancak 1988'de Alman arkeolog Günter Dreyer, Mısır'ın merkezinde Nil Nehri üzerindeki Abydos'ta bir tapınağa teslim edilen öğeler olan (çoğunlukla keten ve yağ) erken hiyeroglif olarak kaydedilen küçük kemik ve fildişi tabletleri ortaya çıkardı. (Karaaslan, 2019)

Bu parçalar, M.Ö. 3300 ile 3200 arasına karbon tarihlendirme yapılmıştır. Bu arada, Sümer'deki en eski çivi yazılı tabletlerin tarihlenmesi, daha da geriye, M.Ö. 3200'lere kadar gitmektedir. Dolayısıyla, her iki tarafın da öncelik iddiası son derece spekülattir.

Şekil 1 4.000 yıl önce işçilere ödenen ücretlerin hesabının olduğu tablet (Clayton, 2019)

İlk yazı sistemlerinin çoğu, kelime olarak kullanılan ve söz konusu şeyi kelimenin tam anlamıyla tasvir eden küçük resimlerle başlar. Ancak bu türden piktogramlar sınırlıdır. Bazı fiziksel nesnelerin tasvir edilmesi çok zordur. Ve birçok kelime nesnelere ziyade kavramlardır.

Erken yazmanın resimsel aşamanın ötesine geçmesinin birkaç yolu vardır. Biri, bir konsept önermek için resimleri birleştirmektir. Bir diğeri, bir nesnenin resimli bir versiyonunun, konuşulduğunda aynı sesi çıkaran oldukça farklı başka bir nesneyi önerecek şekilde değiştirildiği bir kelime oyunudur.

M.Ö. 3200'lerde Sümer'deki tapınak yetkilileri, tapınağın zenginliği olan hayvanları ve diğer eşyaları takip etmek için güvenilir ve kalıcı bir yöntem geliştirdiler. Yazarlar, ıslak kil yığınlarının üzerine, söz konusu nesnenin basitleştirilmiş bir resmini çizerler. Daha sonra sayılan ve kaydedilen sayı için kilde benzer bir işaret yaparlar. Güneşte sert bir şekilde pişirilmesine izin verildiğinde, kil tablet kalıcı bir belge haline gelir. (Wikipedia, Clay tablet, 2019)

Pek çok Sümer tapınağının baş yetkilisi, önemli ölçüde "muhasebeci" anlamına gelen Sangu kelimesiyle bilinir. Ancak amaç ne kadar edebi olmasa da, Sümer'deki bu pratik notlar yazının ilk adımlarıdır. (Clayton, 2019)

Şekil 2 3.600 yıl öncesinden kalma klasik hiyeroglifleri gösteren bir kireçtaşı (Clayton, 2019).

Yazma geliştikçe, onu yapmanın standart bir yöntemi ortaya çıkmaya başlar. Bu, yazmanın amacı için çok önemlidir ve bir mesajı uzay veya zamanın sınırsız mesafeleri boyunca taşıyabilmesini sağlar. Bunu yapmak, uzak bir yerde veya uzak bir gelecekte ikinci yazarın ilk yazanın yazdıklarını okuyabilmesine bağlıdır.

Mezopotamya'da kil en yaygın yazı yüzeyi olmaya devam ediyor ve standart yazı aracı keskin bir şekilde kesilmiş bir kamışın sonu haline geliyor. Bu iki bileşen, bu erken dönem insan yazısını tanımlar. Karakterler, kamışın nemli kile bastırıldığında yaptığı kama şeklindeki işaretlerden oluşur, bu nedenle yazı stili çivi yazısı olarak bilinir (Latince cuneus, kama anlamına gelir). (Horowitz, 1998)

Sümerlerden kısa bir süre sonra yazıyı geliştiren ikinci medeniyet Mısır'dır. Mısırlı karakterler, Sümer'den çok daha doğrudan resimseldir, ancak nesnelere ve kavramlar önerme sistemi benzerdir. Mısırlı karakterler, M.Ö. 500 civarında Yunanlılar tarafından hiyeroglif olarak adlandırılıyor, çünkü o zamana kadar bu yazı biçimi kutsal metinler için ayrılmıştı; hieros ve glypho, Yunancada kutsal ve kazımak anlamına gelir.

Tapınaklarda ve mezarlarda hiyeroglif yazıtların önemi nedeniyle, bu güzel karakterlerin yaratılışının çoğu ressam, kabartma heykeltıraşlar ve alçıda modelleme ustaları tarafından yaratılmıştır. Ancak papirüsün ortaya çıkmasıyla birlikte Mısır yazısı da yazıcıların işidir.

Mısırlı yazar papirüs parşömenin pürüzsüz yüzeyine yazmak için ince bir kamış kalem kullanır. Kaçınılmaz olarak yazma eylemi, hiyerogliflerin, mezarlara oyulmuş ve boyanmış katı biçimsel versiyonlardan daha akıcı hale gelmesine neden olur.

Öyle bile olsa, yazarların mesleki saygınlığı standartların kaymamasını sağlar. Yazarlar tarafından kullanılan yazıların (teknik olarak hiyeratik olarak bilinir) üç resmi versiyonu yavaş yavaş ortaya çıkar: Dini belgeler, literatür ve resmi belgeler ve özel mektuplar.

M.Ö. 700 civarında, ticaretin baskısı Mısırlı yazıcıların hiyeratik yazının daha kısaltılmış bir versiyonunu geliştirmelerine neden oldu. Kurucu parçaları, 2000 yıldan fazla bir süre önce kurulmuş olan Mısır hiyerogliflerinin aynısıdır, ancak şimdi o kadar göz ardı edilmiştir ki, sonuç tamamen yeni bir yazı gibi görünmektedir. Demotik olarak bilinen, Mısırca'nın önceki yazılı versiyonlarına göre okumak daha zordur. (Scoville, 2015)

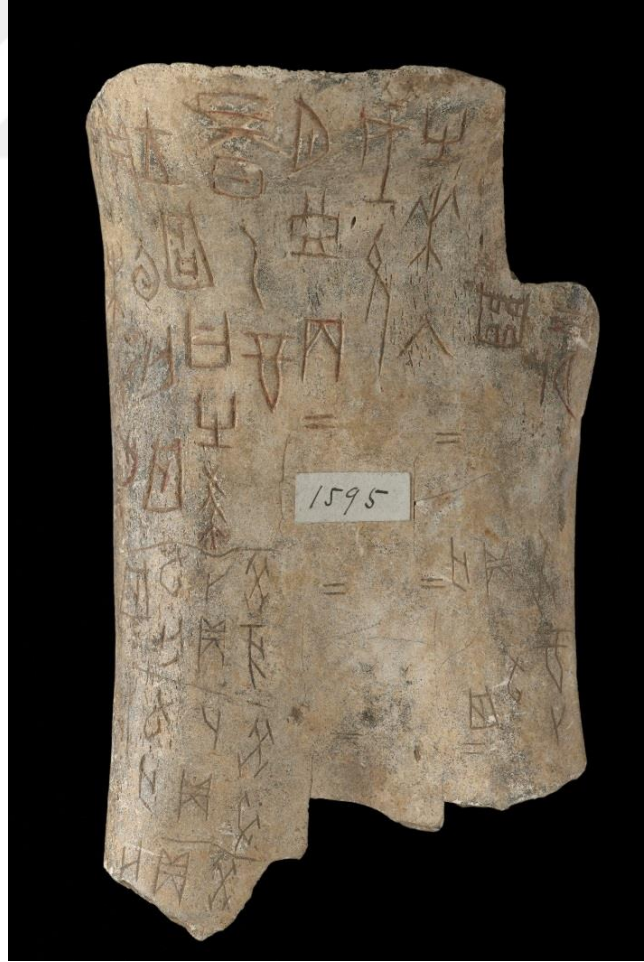
Hem hiyeroglifler hem de demotik, M.S. 400 yılına kadar kullanılmaya devam etmiştir. Bundan sonra, Rosetta taşının tesadüfen keşfedilmesi hiyeroglif kodunun 19. yüzyılda kırılmasını mümkün kılana kadar bu yazıların sırları unutulur.

Diğer büyük erken uygarlıklarda olduğu gibi, İndus vadisinin bürokratları, yönetimlerinde onlara yardımcı olmak için yazı yazma avantajına sahip olmuşlardır. Henüz deşifre edilmemiş olan İndus yazısı, steatit veya sabuntaşına oyulmuş binlerce mühür olarak bilinir. (Lumen, 2021)

Genellikle her mührün merkezinde, üzerinde kısa bir resmi semboller satırı bulunan gerçekçi bir hayvan tasviri bulunur. Daha uzun yazıtların veya metinlerin olmaması, bu yazıtların muhtemelen ticaret ve muhasebe amaçlarıyla sınırlı olduğunu ve bir emtianın miktarlarını ve mülkiyetini belirleyen işaretler olduğunu göstermektedir.

Yazıyı geliştiren ilk uygarlıkların sonuncusu, M.Ö. 1600 civarında Çin'dir. Ancak Çin, o günden bugüne çalışan bir yazı olarak gelişen bir sistem tasarlarken diğerlerini geride bırakmıştır. Çince karakterler, baskı, daktilo veya sözcük işleme gibi emek tasarrufu sağlayan yeniliklere son derece uygun değildir. Yine de hayatta kalmışlardır. Hatta tamamen farklı bir dil olan Japonca yazısını bile sağlamışlardır. (Clayton, 2019)

Fonetik olmayan Çince yazı, Çin'in geniş imparatorluğunda çok önemli bir bağlayıcı ajan olmuştur. Çoğu zaman birbirlerinin dilini konuşamayan uzak yerlerden memurlar, yazılı olarak akıcı bir şekilde iletişim kurmayı başardılar.

Şekil 3 Çin kehanet kemiği (Clayton, 2019).

M.Ö. 3200'lerde yazının ilk geliştirilmesinden bu yana, yazı tarihindeki en önemli gelişme, resimsel veya hece sisteminden (Sümer, eski Mısır ve Çin'in karakteristiği) fonetik sisteme geçilmesidir. Bu değişimin güçlü bir potansiyeli olmuştur. Yazıyı, çok sayıda karakter öğrenmek için yıllarca çalışma gerektiren gizli beceri statüsünden kurtarabilmiştir. Okuryazar bir topluluk idealini de mümkün kılmıştır. Bu yöndeki ilk geçici adımlar, Fenike'deki ticaret topluluklarında M.Ö. 2000 yılında atılmıştır.

Fenike bir Sami dili olup, Fenike ve Filistin'deki çeşitli Sami grupları tarafından benimsenmiştir. Bunun sürümleri örneğin Aramice ve İbranice için kullanılır. Yalnızca ünsüzler yazılır ve sesli harfler okuyucu tarafından anlaşılır hale getirilir (bugün hala yaygın bir Sami dili olan Arapça'da olduğu gibi).

Yunanlıların M.Ö. 8. yüzyılda Fenike yazı sistemini uyarlayan katkısı, ünlüleri eklemek olmuştur. Yunanlılar, bazıları için mevcut Fenike harflerinin adlarını kullanırlarken (örneğin alfa), diğerleri için tamamen yeni işaretler eklemiştir. Sonuçta, yirmi dört harften oluşan bir Yunan alfabesi ortaya çıkmıştır. (Voegelin, 1961)

Alfabe adını, Yunanlılar tarafından ödünç alınan ve uyarlanan Fenike sistemindeki ilk iki harf olan alfa ve beta'dan almıştır.

Romalılar ise Latin alfabesine uygun harfleri oluşturmak için Yunan alfabesini geliştirmişlerdir. Alfabe standart bir yazı sistemi olarak Avrupa'da ve nihayetinde dünyanın büyük bir kısmında yayılmıştır. Bu kadar basit bir sistemle ve papirüs, tahta tabletler veya yapraklar gibi taşınabilir yazı malzemeleri ile yazışmalar günlük yaşamın tanıdık bir parçası haline gelmiştir.

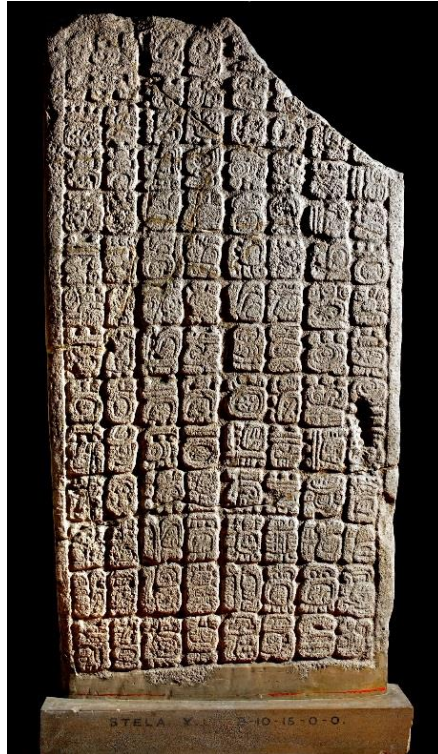
Kuzeybatı Arabistan'daki Tema'ya bir stel veya yazıtlı sütun dikilmiştir. M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen yazıt, bin yıl sonra Arap alfabesine dönüşen yazının bilinen en eski örneğidir.

Yazı, M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren, ana kervan yolu üzerindeki Petra'daki kalesi onlara refah ve kayıt ihtiyacı getiren Semitik bir dil konuşan bir halk olan Nabatalılar tarafından geliştirildi. Arabistan göçebeleri için yazıya pek ihtiyaç duyulmazken, ancak Kuran için acilen gerekli hale geldiğinde (MS 7. yüzyılda Tanrı'nın sözlerini doğru bir şekilde kaydetmek için), Nebati alfabesi ele alınmıştır. İslam ve Arapçanın yayılmasıyla da dünyanın standart metinlerinden biri haline gelmiştir. (Wikipedia, Nebatî alfabesi, 2018)

Şekil 4 Nabati alfabesi yazılı tablet (Wikipedia, 2018).

Orta Amerika'nın çeşitli erken uygarlıklarından Mayalar, yazıyı en iyi şekilde kullanmışlardır. Tören merkezlerinde hiyerogliflerle oyulmuş çok sayıda sütun dikmişlerdir. Ama Amerika'daki yazının mucitleri değillerdir.

Şekil 5 Maya glifleri bulunan kireçtaşı stela (Clayton, 2019).

Bunun için muhtemelen Olmeclere kadar geri gidilmesi gerekir. Elbette, bölgede bir tür yazının neredeyse gerekli olduğu bir takvim tasarlayan ilk kişiler olduklarına dair bazı kanıtlar vardır. Maya'dan önce gelen Zapotek'ler, M.Ö. 2. yüzyıldan kalma, hayatta kalan en eski yazıtları bırakmışlardır. Güvenli bir şekilde tarihlendirilen ilk Maya steli, M.S. 292 yılına denk bir tarihte Tikal'de dikilmiştir.

Maya yazısı, bazı fonetik öğelerle hierogliftir. Yorumlanması, 16. yüzyıla kadar uzanan uzun bir mücadelede olmuş bugün bile hierogliflerin sadece %80'i anlaşılmıştır. Yazının neredeyse sadece iki amaç için kullanıldığını ortaya koymuşlardır: takvim ve astronomi ile bağlantılı hesaplamaların kaydı, hükümdarların, hanedanların ve fetihlerin listesi. (Clayton, 2019)

Böylece, eski Amerika'nın rahipleri ve saray yetkilileri, kendi ayrıcalıklı amaçları için yazıyı korumayı başarırlarken, toplumlarında okuryazarlığın özgürleştirici büyüsünü inkar etmişlerdir.

Ulfilas, olağanüstü zor bir entelektüel görevi üstlendiği bilinen ilk kişidir. Hatta Yunan ve Roma alfabelerindeki örneklerden uyarlanan toplam yirmi yedi harfi kullanarak konuşulan Gotik seslerini doğru bir şekilde yakalamak için yeni bir alfabe bile tasarlamıştır.

Tanrı'nın işi Ulfilas'ın amacıdır. İncil'i Yunancadan Gotların diline çevirmek için alfabe ihtiyacı olmuştur. Ne kadar tamamladığı bilinmemekle birlikte, İncillerin ve Mektupların büyük bölümleri, Jerome'un Latince metni üzerinde çalışmaya başlamadan birkaç yıl öncesine dayanan versiyonunda hayatta kalmıştır.

Ulfilas'ın başarısı, 9. yüzyılda, daha önce sözlü bir Slav dili yazmak amacıyla kendi Yunan alfabelerini uyarlayan iki misyoner, Cyril ve Methodius tarafından tekrarlanmıştır.

19. yüzyılda Cherokee Kızılderilileri tarafından aynı türden daha da olağanüstü bir başarı elde edilmiştir. Önceden yazılmamış dillerine ilişkin analizler, onları seksen altı farklı heceden oluştuğu sonucuna götürmektedir. Her hece için bir sembol benimseyerek onu yazılı bir dile çevirmişlerdir.

M.S. 9. Yüzyılda, Cyril ve ağabeyi Methodius, Bizans imparatoru tarafından Moravya Slavlarına misyoner olarak gönderdiğinde, zaten ilahiyatçı ve dilbilimci olarak seçkin bir üne sahiplerdi. Bu kardeşler Yunandı ancak kendi memleketleri

Selanik'te konuşulan Slav dilini biliyorlardı. Moravya'da da Slavca kilise ayinleri yapmaktaydılar. Doğal olarak, bu ayini, İncil'in bazı bölümlerinin kendi Slavca tercümeleriyle birlikte yazmak istemişler ancak Slav alfabesi yoktu. Gotik'le onlardan önceki Ulfilas gibi, kardeşlerin de amaçları için yeni bir alfabe tasarlanması gerekmiştir. Cyril ve Methodius, yeni harflerini gevşek bir şekilde Yunan örneklerine dayandırmışlardır. Cyril ve Methodius, yeni harflerini gevşek bir şekilde Yunan örneklerine dayandırırılar. Slav alfabesi bugün kiril olarak bilinmektedir. Bununla birlikte, dikkate değer gerçek şu ki, Kiril alfabesi, Yunan Ortodoks inancını benimseyen tüm Slav bölgelerinin; Sırbistan, Bulgaristan ve hepsinden önemlisi Rusya dahil yazısı olmaya devam etmektedir. (Moravia, 2019)

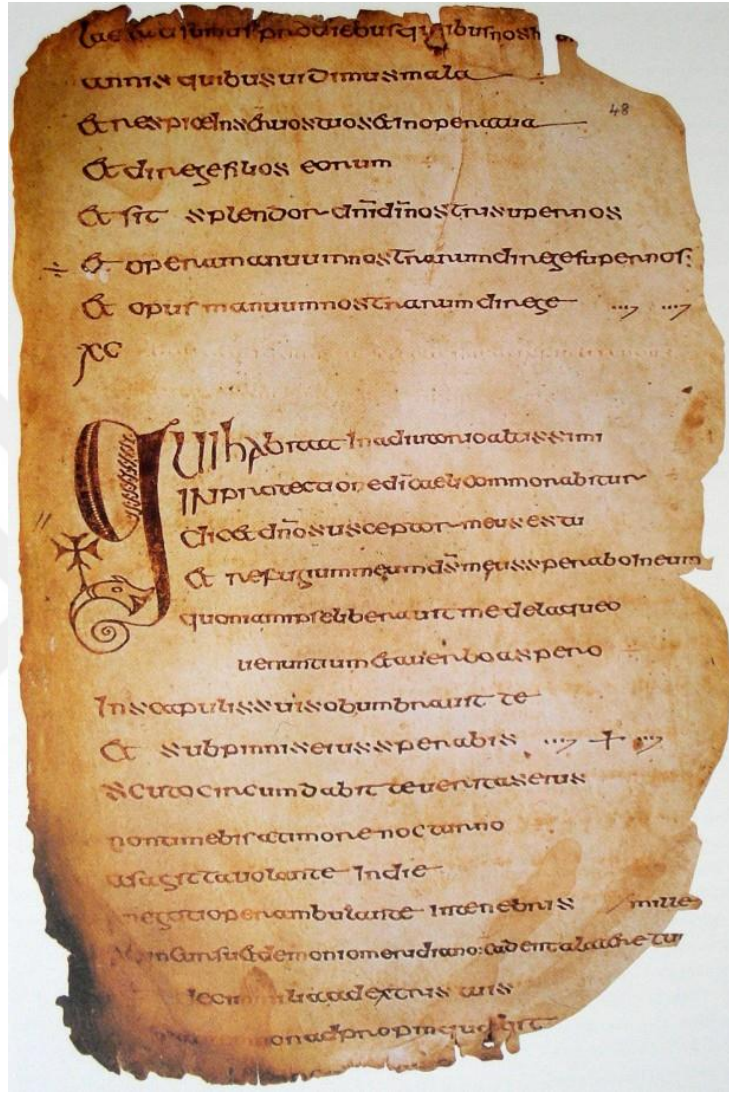
Bugün basılı kitaplardaki harflerin büyük ölçüde Roma imparatorluğunun son yüzyıllarındaki el yazısından türediği çarpıcı bir gerçektir. Nitekim yaklaşık 100 yılında Hadrian Duvarı'ndaki Roma garnizonunun üyeleri tarafından yazılan Latince mesaj parçalarındaki yazı, 20. yüzyılda Batı Avrupa dillerinde öğretilen harflerle gözle görülür bir şekilde ilişkilidir.

Şekil 6 Hadrian Duvarı'ndan bir görünüm (Wikipedia, 2005).

Batı Avrupa'daki Hıristiyan rahipler kutsal metinlerini yazdıklarında, bunu Latince olarak parşömen üzerine yazmışlardır. Kullandıkları yazı Roma imparatorluğunun yazısı, ancak birçok bölgesel varyasyonu mevcuttu. İtalya'da 7-8.

yüzyıllarda yazılan el yazmaları, düzgün ve yoğun bir şekilde resmi bir görünüm veren tamamen büyük harflerle yazılmıştır. Ancak, o zamanın en üretken yazıcılarından biri olan İrlanda'daki Kelt rahipleri, daha günlük bir yazıyı tercih etmişlerdir. Hayatta kalan çok erken bir örnek, Aziz Columba Cathach'ıdır. (Rain, 2011)

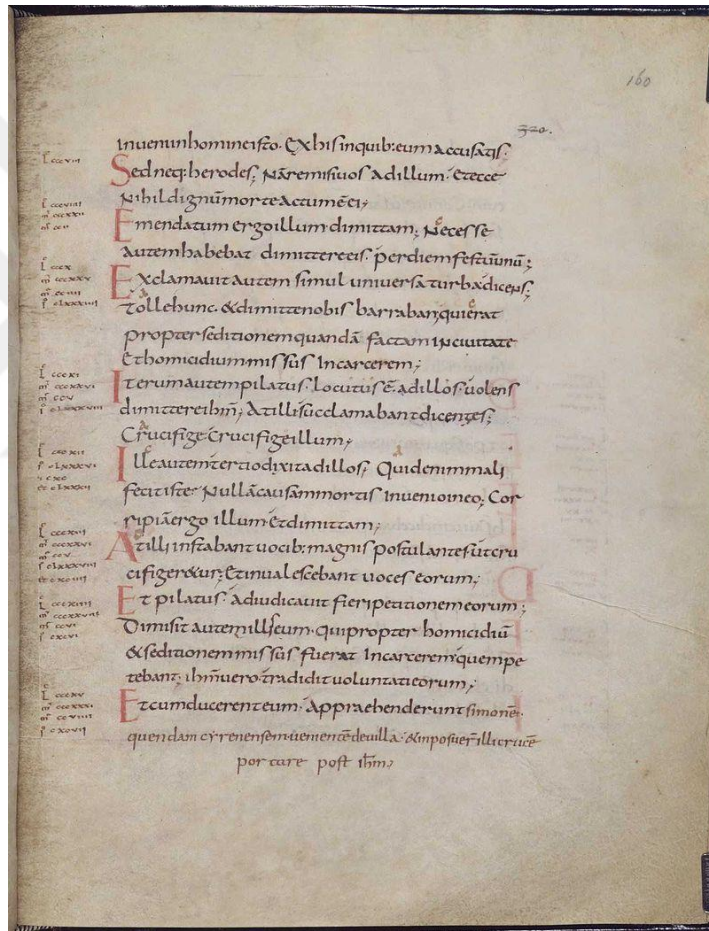

Şekil 7 Aziz Columba Cathach (Rain, 2011).

Belki de 7. yüzyılın başlarından kalma ve muhtemelen azizin kendisi tarafından yazılan Aziz Columba Cathach, İrlandalı keşişlerin derinden etkili bir yeniliğini örneklemektedir. Önemli bir pasajın başlangıcını vurgulamak için, yazarlar ilk harfini metnin geri kalanından çok daha büyük ve daha büyük bir üslupla yazmışlardır. Burada, daha sonra Batı Avrupa yazısının standart bir özelliği olan büyük harflerle küçük harf (veya el yazması terimleriyle, majuscule ve minuscule) arasındaki ayrım bulunmaktadır. 8. yüzyılda Charlemagne mahkemesinde, mevcut el yazması gelenekleri kasıtlı olarak tek bir resmi netlik stilinde toplanmıştır. Bu, 15. yüzyılda

Rönesans hattatlarının önceki stili yeniden keşfetmesine kadar, Orta Çağ'ın sonlarında tekrar dağınık hale gelmiştir. Onlardan, hala Rönesans ruhu içinde, ilk matbaacılar tarafından benimsenmiş ve böylece sonraki yüzyıllar için kutsanmıştır.

780'de imparator Charlemagne, York'tan seçkin bir bilim adamı olan Alcuin ile tanışmış ve onu Aachen'deki saray okulunu yönetmeye davet etmiştir. On iki ay sonra, Ekim 781'de, Charlemagne, İncillerin bir elyazması için Godesalc adındaki bir yazıcıyı görevlendirmiştir. Godesalc, İmparator için hazırladığı muhteşem kitabını Nisan 783'te tamamlamıştır. Godesalc Evangelistary, bugünkü adıyla, Carolingian minuscule olarak bilinen yazının yer aldığı ilk kitaptır. (Wikipedia, Carolingian Minuscule, 2010)

Şekil 8 Carolingian minuscule (Wikipedia, 2010).

Orta Çağ'ın sonlarında, Carolingian yazısının netliği kaybolmuştur. 11. yüzyıldan itibaren Kuzey Avrupa'da çok daha koyu ve daha yoğun bir tarz gelişmiştir.

14. ve 15. yüzyıl İtalyan bilim adamları, klasik kültüre saygı duyan Petrarch'ın takipçileri, eski metinler için kütüphanelerde araştırma yapmışlardır. Modellerini, Romalı olarak kabul ettikleri ama aslında Carolingian olan güzel yazılmış el

yazmalarında bulmuşlardır. Charlemagne'nin 8. yüzyılda manastır atölyeleri için tasarlanan yazı, bir netlik ve zarafet modeli olmuştur. İki Floransalı arkadaş, Poggio Bracciolini ve Niccolò Niccoli tarafından biraz farklı şekillerde pratik kullanım için uyarlanmıştır. 1403'ten beri Roma'daki papalık mahkemesinde sekreter olarak istihdam edilen Bracciolini, önemli belgeler için eski alfabeyi kullanmıştır. Karolenj yazısının yuvarlak küçük harflerine, Roma anıtlarından kopyaladığı düz kenarlı büyük harfler eklemiştir. Buna karşılık arkadaşı Niccoli, Karolenj alfabesini günlük yazmanın daha hızlı gereksinimlerine uyarlamıştır. Bu amaçla, harfleri biraz eğmeyi (kalemi daha rahat bir açıyla tutmanın sonucu) ve bazılarının birleşmesine izin vermeyi daha uygun bulmuştur.

Yüzyılın sonlarında Venedik'teki matbaalar, hümanizmin klasik ruhunu yansıtmaya çalışırken, Bracciolini ve Niccoli'nin yazılarına yönelmişlerdir. Bracciolini'nin yuvarlak ama dik stili ilk kez 1470 yılında şehre gelişinden kısa bir süre sonra Fransız matbaacı Nicolas Jenson tarafından kullanılmıştır. Bu tip yazıya antik kökenlerini yansıtan roman adı verilmiştir. 1501'de bir başka büyük Venedikli yazıcı olan Aldus Manutius'un Virgil'in cep baskısı için kontrast ve daha küçük bir türe ihtiyacı olmuştur. Modaya uygun İtalyanların günlük kullanımında Niccoli'nin yazısına dönülmüş ve sonunda her matbaacının repertuarının standart bir parçası haline gelmiştir.

1560 yılında Vatikan yazar Gianfrancesco Cresci'nin Essemplare'sinden başlayarak bu tür birçok el kitabı yayınlanmıştır. Bakır levha örneklerinin en başarılı koleksiyonu, ilk olarak 1733'te yayınlanan ve halen de yayımlanan Universal Penman of George Bickham'dır. (Hanioglu, 2010)

Yazının büyümesi, Kuzey Amerika'daki Cherokee Kızılderililerinin bir başarısında özetlenmiştir. 19. yüzyılın başlarında, yazının beyaz Amerikalılara sağladığı avantajın farkına vararak, aynı faydayı kendi halkı için de elde etmeye karar vermişlerdir Cherokee dilinin konuşulan seslerini analiz etmişler ve seksen altı tanımlanabilir heceden oluştuğuna karar vermişlerdir. Her hece için, İngiliz alfabesindeki harfler uyarlanarak ve belki de misyonerler tarafından dağıtılan kitaplarda Yunanca ve İbranice parçalarından ödünç alınarak bir sembol seçilmiştir.

Geleneksel olarak bu zorlu görevin Sequoyah'ın sadece kızının yardım ettiği bir iş olduğu söylenmiştir. Daha yakın zamanlarda sistemi başkalarının icat ettiği ve

Sequoyah'ın ana katkısının onu popüler hale getirdiği öne sürülmüştür. Kesin ayrıntı ne olursa olsun, başarı Ulfilas'ın 4. yüzyılda Gotlar için yaptıklarının daha da çarpıcı bir örneğidir. Konuşan yapraklar olarak tanımlanan Yazılı Cherokee, hem yazının büyümesine hem de Sequoyah'ın ikna edici güçlerine tanıklık eden bir hızla kabul edilmiştir. Sistem 1821'de tamamlanmış ve 1828'de Çerokiler kendi dillerinde bir gazete yayınlamışlardır. Bu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ilk Kızılderili gazetesiydi. (Bilingual, 2021)

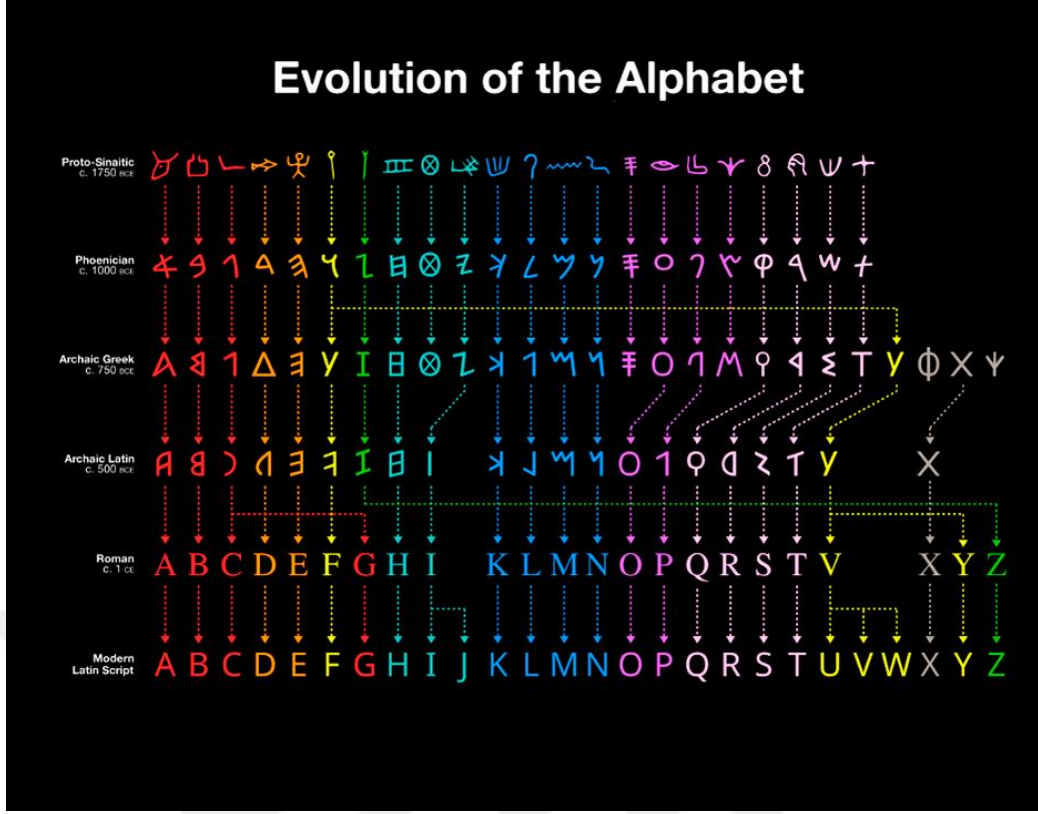
D a	R e	T i	ó o	o u	i v
Ꞗ ga	Ꞗ ge	Ꞗ gi	A go	J gu	E gv
Ꞗ ha	Ꞗ he	Ꞗ hi	Ꞗ ho	Ꞗ hu	Ꞗ hv
W la	Ꞗ le	P li	G lo	M lu	Ꞗ lv
Ꞗ ma	Ꞗ me	H mi	Ꞗ mo	Ꞗ mu	
Ꞗ t G na hna nah	Ꞗ ne	h ni	Z no	Ꞗ nu	Ꞗ nv
Ꞗ qua	Ꞗ que	Ꞗ qui	Ꞗ quo	Ꞗ qu	Ꞗ quv
Ꞗ sa	Ꞗ se	Ꞗ si	Ꞗ so	Ꞗ su	R sv
L W da ta	Ꞗ Ꞗ de te	J J di ti	V do	S du	Ꞗ dv
Ꞗ tla	L tle	C tli	Ꞗ tlo	Ꞗ tlu	P tlv
G tsa	V tse	Ꞗ tsi	K tso	J tsu	C tsv
G wa	Ꞗ we	Ꞗ wi	Ꞗ wo	Ꞗ wu	Ꞗ wv
Ꞗ ya	B ye	Ꞗ yi	Ꞗ yo	G yu	B yv

Cherokee Syllabary

Şekil 9 Cherokee hece tablosu (America The Bilingual, 2021).

Ne var ki yazının tarihi daha tamamlanmamıştır. Ekonomi, teknoloji ve sosyal gelişmelerin ilerlemesiyle sadece yazıların yazıldığı malzemeler değil zamanla yazı formları da gelişim göstermiştir. Bu süreçte İbranice, Arapça, Latince ve Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Harf Devrimi (1 Kasım 1928) “Yeni Türk Alfabesi” olarak gelişmiştir. (Turan, 2018)

Şekil 10 Harflerin Gelişimi (<https://graffica.info/evolucion-del-alfabeto/>).

Yazılar gelişirken malzemelerde gelişim göstermiştir. Mısır'da Nil nehrinde yetişen bir bitki olan papirüsten parşömene, parşömenden kâğıda geçerek gelişimine devam etmiştir. Parşömenler günümüzde hala kullanılmaktadır. Bergama'da hayvan derisinden üretilen parşömenler birleştirilerek kitap haline getirilmiştir. İnsanoğlu yazı ve yazı yüzeyi olarak kullanılan malzemelerin zamanla gelişmesi sayesinde birikimlerini nesilden nesle aktararak günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır. Kâğıt ve yazıların gelişmesiyle birlikte iletişim araçları da paralel olarak ilerlemiştir. Süre içerisinde iletişim araçları olan, basım evleri, kitap, dergi ve gazetecilik olarak ilerlemiş, yerini en son cep telefonu, tablet ve bilgisayar gibi teknolojilere bırakmıştır.

2.2 Matbaa Tarihinin Gelişimi

Matbaa; iletilmek istenen mesajı kağıt vb. yüzeyler üzerine basarak çoğaltma işlemidir. Matbaanın bulunması; toplumlar arası kitle iletişimin artış göstermesi ve toplumun kültürel açıdan gelişimde olması ile doğru orantılıdır.

İlk baskı teknikleri Çin'de kullanılmıştır. Ancak matbaa 1450 tarihinde Johann Gutenberg tarafından kurulmuştur. (Ersoy, 1959, s. 11)

Matbaa, esas olarak kitap, broşür ve gazete şeklindeki metinler olmak üzere, tek tip basılı materyallerin seri üretimine izin veren bir cihazdır. İlk matbaanın ne zaman icat edildiği veya kimin icat ettiği bilinmezken, ancak bilinen en eski basılı metin M.S. ilk bin yılda Çin'de ortaya çıkmıştır. Tang Hanedanlığı döneminde M.S. 868 civarında Çin'in Dunhuang şehrinde bir Budist kitabı olan Diamond Sutra'nın bilinen en eski basılı kitap olduğu söylenmektedir. Diamond Sutra, el oyması ahşap blokların ters olarak kullanıldığı, blok baskı olarak bilinen bir yöntemle oluşturulmuştur. M.S. 877 civarında basılmış bir takvim, matematik çizimleri, kelime bilgisi kılavuzu, görgü kuralları talimatı, cenaze ve düğün rehberleri, çocukların eğitim materyalleri, sözlükler ve almanaklar gibi diğer bazı metinler de Dunhuang'dan günümüze ulaşmıştır. Bu ilk baskı döneminde, yuvarlanmış parşömenlerin yerini kitap formatlı metinler almaya başlamıştır. O dönemde Japonya ve Kore'de tahta baskı da kullanılıyordu bu dönemde bir noktada, tipik olarak Budist ve Taoist metinler için metal blok baskı da geliştirilmiştir. (Onion, 2018)

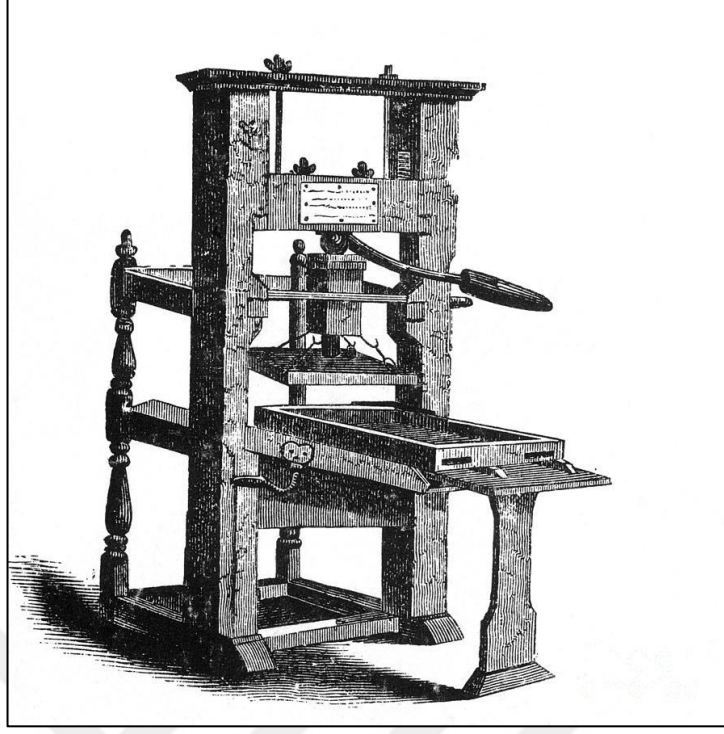
Şekil 11 Ahşap baskı kullanılarak yapılan Dünya tarihinin bilinen en eski basılı kitabı, Diamond Sutra (Britannica, 2020).

Baskı bloklarının panellerini yeniden kullanılabilen hareketli ayrı harflerle değiştiren hareketli tip, M.S. 970'den 1051'e kadar yaşayan Yingshan, Hubei, Çin'den Bi Sheng tarafından geliştirilmiştir. İlk hareketli tip kile oyulmuş ve sert bloklar haline getirilmiş ve daha sonra bir demir plakaya bastırılan bir demir çerçeve üzerine yerleştirilmiştir. Bi Sheng'in matbaasının ilk yazıları, 1086 yılında bilim adamı Shen

Kuo tarafından yazılan ve ölümünden sonra Bi Sheng'in yazı tiplerinin yeğenlerinin eline geçtiğini kaydeden "Dream Pool Essays" (Rüya Havuzu Denemeleri) kitabında geçmektedir. Shen Kuo, Bi Sheng'in ahşap kullanmadığını, çünkü doku tutarsız ve nemi çok kolay emdiğini ve ayrıca mürekkebin yapışma sorunu olduğunu açıklamıştır. Pişmiş kil, yeniden kullanım için daha iyi temizlenmiştir. M.S. 1127'den 1279'a kadar hüküm süren Güney Song Hanedanlığı zamanında, kitaplar toplumda yaygınlaşmış ve devlet memuru olma yeteneklerine sahip bilimsel bir vatandaş sınıfı ortaya çıkarmaya yardımcı olmuştur. Büyük basılı kitap koleksiyonları da zengin sınıf için bir statü sembolü haline gelmiştir. (Ebrey, 2010)

Ahşap tip baskı, 1297'de Wang Chen, Nung Shu adlı tarım ve çiftçilik uygulamaları üzerine bir makale yayınladığında geri döndü. Wang Chen, ahşabı daha dayanıklı ve hassas hale getirmek için bir süreç tasarladı. Ardından dizicilerin daha verimli bir şekilde organize etmeleri için bir döner tabla meydana getirerek baskıda daha yüksek hıza yol açmıştır. Nung Shu, dünyanın ilk seri üretilen kitabı olarak kabul edilir. Avrupa'ya ihraç edildi ve tesadüfen, geleneksel olarak Avrupalılara atfedilen birçok Çin icadını belgelemiştir. Wang Chen'in tahta kalıp türü yöntemi Çin'deki yazıcılar tarafından bir süre daha kullanılmaya devam etmiştir.

Avrupa'da matbaa, Wang Chen'in yeniliğinden 150 yıl sonrasına kadar ortaya çıkmadı. Kuyumcu ve mucit Johannes Gutenberg, 1440 yılında Fransa'nın Strazburg kentinde matbaacılık deneylerine başladığında, Almanya'dan siyasi bir sürgündü. Birkaç yıl sonra Mainz'e dönerek 1450'de mükemmelleştirilmiş ve ticari olarak kullanıma hazır bir baskı makinesi icat etti. Gutenberg'in tasarımı ahşabı metalle değiştirirken her harfle baskı bloklar basılmıştır ki böylelikle hareketli tipin Avrupa versiyonu ortaya çıkarılmıştır. Bu tipin büyük miktarlarda ve farklı baskı aşamalarında mevcut olmasını sağlamak için Gutenberg, pirinçte ters olarak oluşturulan harfleri ve ardından erimiş kurşun dökülerek bu kalıplardan yapılan kopyaları gören replika döküm konseptini uygulamıştır.

Şekil 12 Gutenberg'in matbaası (Shutt, 2020).

Araştırmacılar, Gutenberg'in aslında metal kalıpları oluşturmak için oyulmuş kum kullanan bir kum döküm sistemi kullandığını tahmin etmişlerdir. Harfler, düz ortamda harflerden oluşan düz çizgiler ve tutarlı sütunlar oluşturmak için birbirine eşit şekilde uyacak şekilde biçimlendirilmiştir. Gutenberg'in süreci, tahtaya değil metale yapıştırmak için kendi mürekkebini yapmasaydı, bu kadar sorunsuz çalışmazdı. Gutenberg ayrıca, geleneksel olarak şarap için üzüm ve yağ için zeytin basmak için kullanılan ve matbaa tasarımına uyarlanan bir şarap presini kullanarak baskı kağıdını düzleştirmek için bir yöntemi mükemmelleştirmeyi başardı.

Gutenberg, projesini finanse etmek için Johannes Fust'tan borç alarak takvimleri, broşürleri ve diğer efemeraları yazdırmaya karar vermiştir. 1455'te Fust, Gutenberg'e haciz etmiş, ardından gelen bir davada, Gutenberg'in tüm ekipmanını, Almanya'nın Gernsheim kentinden eski bir hattat olan Fust ve Peter Schoffer'a gitmiştir. Gutenberg'in baskıya devam ettiğine ve muhtemelen Latince bir sözlük olan Catholicon'un bir baskısını 1460 yılında çıkardığına inanılmaktadır. Ancak Gutenberg, 1460'dan sonra, muhtemelen görme bozukluğu nedeniyle basım konusundaki çabalarını durdurmuş ve 1468'de ölmüştür.

Sonraki dönemlerde Peter Schoffer, satın alınır alınmaz Gutenberg'in baskı makinesinden yararlanmıştı. Schoffer, Gutenberg'den teknik olarak daha iyi bir yazıcı

ve tipograf olarak görülmüştür. Gutenberg'in makinesini ele geçirdikten iki yıl sonra, üç renkli bir başlık sayfası ve kitapta çeşitli türler içeren Mezmurlar Kitabı'nın (The Book of Psalms) alkışlanan bir versiyonunu çıkarmıştır. Bu baskı hakkında dikkate değer bir ayrıntı, tarihte ilk kez bir kolofonun eklenmesidir. Kolofon, kitabın yayın bilgilerinin ayrıntılarını veren bölümdür. Mezmurlar Kitabının bu baskısının on nüshasının hala var olduğu bilinmektedir.

Matbaanın bir ticaret olarak Avrupa'da yaygınlaşması, Gutenberg'e ilk baskı deneylerinde yardımcı olan ve daha sonra ticareti başkalarına öğreten matbaacılar haline gelen Almanya'daki işçiler sayesinde olmuştur. Almanya'dan sonra, İtalya 1465'te matbaa ülkeye getirildiğinde Gutenberg'in icadının bir sonraki alıcısı oldu. 1470'te İtalyan matbaacılar basılı malzeme ticaretinde başarılı olmaya başladılar. Alman matbaacılar 1470'de Paris'teki Sorbonne'da matbaa kurmaya davet edilmiş ve oradaki kütüphaneci öğrenciler için çoğunlukla ders kitapları olmak üzere basılacak kitapları seçmiştir. 1476'da, diğer Alman matbaacılar Paris'e taşınarak özel şirketler kurmuştur. İspanya ise 1473'te Alman matbaacıları karşılamış ve 1475'te Barselona'ya yayılmıştır. 1495'te Portekiz matbaacıları Lizbon'a davet etmiştir.

Gutenberg'in icadı, yıllarca Belçika'nın Bruge kentinde yaşayan İngiliz William Caxton tarafından 1476'da İngiltere'ye getirilmiştir. Caxton, 1471'de Bruge'de bir matbaa kurmak ve çeşitli eserlerin kendi çevirilerini yayınlamak için basmayı öğrenmek için Köln'e gitmiştir. İngiltere'ye döndükten sonra Westminster Abbey'de 1491'de ölümüne kadar monarşi için matbaacı olarak çalıştığı bir matbaa kurmuştur.

Matbaanın dünya çapında yaygınlaşması, Avrupa'nın sert güç yapılarını tehdit eden daha büyük bir fikir dağılımı anlamına gelmiştir. 1501 yılında, Papa 6. Alexander kilisenin onayı olmadan el yazmaları basan herkesi aforoz etme sözü vermiştir. Yirmi yıl sonra, John Calvin ve Martin Luther'in kitapları yayılırken Papa'nın korktuğu şeyi gerçeğe dönüştürmüştür. Bu tehdidi daha da ileri götüren Copernicus, kilise tarafından sapkınlık olarak görülen Göksel Kürelerin Devrimleri (De revolutionibus orbium coelestium) Üzerine adlı eserini yayınlamıştır. 1605 yılında, ilk resmi gazete Relation Strasbourg'da basılmış ve dağıtılmıştır. Tüm Avrupa'da gazeteler çıkmış ve matbaanın okuryazarlığın, eğitimin büyümesine ve sıradan insanlar için tek tip bilginin geniş kapsamlı erişilebilirliğine olan katkısını resmileştirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Matbaa, 18. yüzyıla kadar sadece gayrimüslimler tarafından kullanılmıştır. 1726'da İbrahim Müteferrika, din adamlarını ve Sultan III. Ahmed'i Arap harfli kitaplar yayınlayacak bir matbaa kurmaya ikna etmiştir. Resmi Osmanlı dili, Türkçe, Farsça ve Arapça'nın bir karışımıydı. Yazı Arap alfabesiyle yapıldı. Müteferrika'ya sadece dini olmayan kitapları yayınlama izni verilirken İlk kitabını 1729'da basmıştır. Matbaanın icadından sonra 290 yıllık gecikme affedilemez ama en üzücü kısmı Matbaanın kabulünün bir yüzyıl daha sürmüş olmasıdır. Geç Osmanlı dönemi tarihi alanında dünyanın önde gelen otoritelerinden olan Şükrü Hanioglu (2010), sonraki yüzyılda basılan kitap sayısının da çok az olduğunu belirtmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Basımevinin imparatorluğa geç gelmesi, Osmanlı bilim ve kültürünün Avrupa'ya kıyasla görece gerilemesinin başlıca nedenlerinden biri olarak gösterildi. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, büyük Osmanlı matbaaları 1727-1838 yılları arasında bir yüzyılı aşan matbaacılıkta toplamda yalnızca 142 kitap yayınlamıştır. Her kitabın yalnızca çok az sayıda nüshası olduğu gerçeğiyle bağlantılı olarak ele alındığında bu istatistik, matbaanın tanıtılmasının Osmanlı kültür yaşamını on dokuzuncu yüzyılın ortalarında canlı yazılı medyanın ortaya çıkmasına kadar değiştirmedini göstermektedir”

Türk aydınlarıyla konuşulduğunda sık sık şu konular gündeme geliyor: “Osmanlı İmparatorluğu'nda matbaa neden bu kadar geç kabul edildi? İslami Rönesans neden hiç yaşanmadı?”. Her iki konu da Türk aydınları arasında tartışmalı konulardır. İlki tartışmalı olmamalıdır. Matbaanın kabul edilmesinin neden geciktiğine dair net tarihsel kanıtlar bulunmaktadır. Profesyonel el yazması yazarlarının işlerini kaybetmek istemedikleri için matbaaya şiddetle karşı çıktıkları tarihsel kanıtlardan açıkça anlaşılmaktadır. Hattatlar / yazarlar kitapları elle kopyalıyorlardı. Bu, birçok yazarı istihdam eden nispeten büyük bir sektördü.

Tarihçiler durumun böyle olduğuna dair kanıt gösterse de o dönemin din adamlarının matbaaya karşı olduğu kadar net değil. Türkiye'deki dini coşkunun mevcut entelektüel ikliminde hakim görüş, 16., 17. ve 18. yüzyıl din adamlarının matbaaya karşı olmadığı yönündedir. Hattat / yazar sınıfının güçlü muhalefeti nedeniyle matbaanın reddedildiğini söylüyorlar. Bu şu soruyu akla getirmektedir: “Eğer din adamları matbaaya karşı değilse, Müteferrika veya diğerlerinin dini kitaplar basmasına neden izin verilmedi?” (Krek, 1979)

Osmanlı Devleti'ne matbaa; dini içerikli eserlerin basımı ve toplum içinde ayaklanmalarının olmaması için geç gelmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde okuyucu kitlesindeki sınırlılıkta basımevlerinin yaygınlaşmasını yavaşlatmıştır.

Günümüzde Türk matbaacılığı, teknolojik gelişmelere bağlı olarak gelişimini sürdürmektedir. Teknolojinin ilerlemesi ile birlikte bilgisayarlarda hazırlanan gazetelerin dizgi ve baskı aşamaları hızlanmış ve görsel yönden de gelişim göstermiştir. Ancak günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle insanların basılı yayınlara olan ilgisi azalmış dijital ortamlarda bulunan yayınlara talepler artış göstermektedir. Bu süreçte ise haber ve bilgileri oluşturan yazıların ve görsellerin dijital ortamda daha fazla bulunması basılı yayıncılıktaki tirajları düşürmüştür.

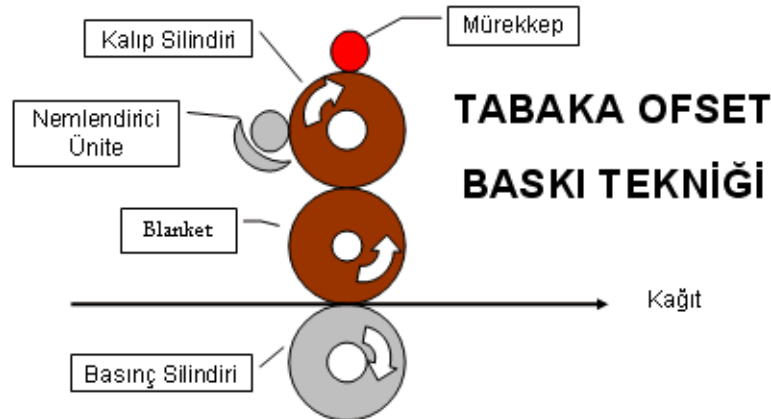
Sonuç olarak, matbaa, günümüzün Bilgi Çağının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2.2.1 Ofset Baskı

Ülkemizde gazetelerin basımında tercih edilen ofset baskıda önce kalıp ters olarak aktarılır. Daha sonra ise ters görüntü düz olarak silindiri preslemesi yardımıyla kağıda geçer. Siyah, kırmızı, mavi ve sarı mürekkep sayesinde baskı sırasında istenen rengi tonlamaya olanak sağlar.

Ofset baskı; tabaka ofset ve web ofset olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır.

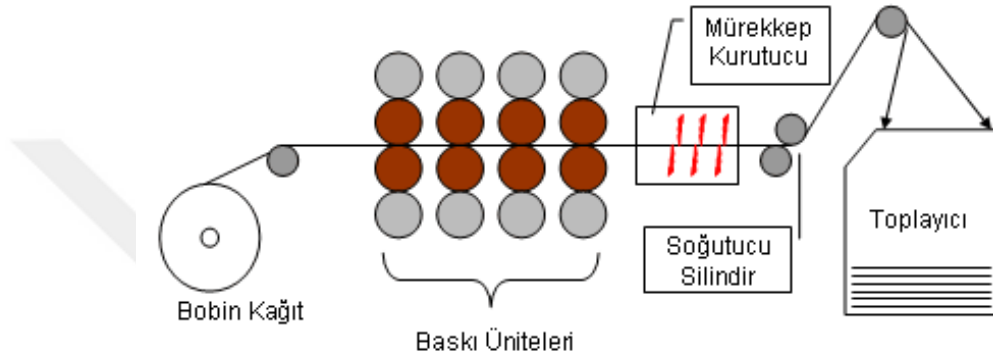
- **Tabaka Ofset:** Tabaka kağıtların kullanıldığı bir baskı çeşididir. Gazete, dergi, kitap gibi basımlar için kullanılmaktadır.

Şekil 13 Tabaka Ofset Baskı Tekniği, (Alkim Kağıt, 2021)

- **Web Ofset:** Bobin kağıtların kullanıldığı bir baskı çeşididir. Günümüzde yüksek hızda ve az maliyetli bir baskı çeşidi olduğu için gazete ve dergi gibi basımlarında kullanılmaktadır.

4+4 RENK WEB OFSET BASKI MAKİNELERİ

Şekil 14 Web Ofset Baskı Tekniği (Alkim Kağıt, 2021)

2.3 Grafik Tasarım ve Grafik Tasarımın Basılı Yayınlardaki Gelişim Süreci

Bir izleyiciye bir mesaj iletmek için grafik tasarım, tipografi, resimler, semboller ve renkler gibi görsel unsurları seçme ve düzenleme sanatı ve mesleğidir. Bazen grafik tasarıma biçim verme işlevini vurgulayan bir terim olan görsel iletişim olarak da adlandırılır. Tasarımcının görevinin önemli bir parçası, görsel ve sözlü unsurları düzenli ve etkili bir bütün halinde birleştirmektir. Bu nedenle grafik tasarım ortak bir disiplindir. Yazarlar sözcükler üretirken fotoğrafçılar ve illüstratörler, tasarımcının eksiksiz bir görsel iletişimle birleştirdiği görüntüler oluşturur. (Yüksel Balaban, 2010)

Grafik tasarımın bir uygulama ve meslek olarak evrimi, teknolojik yeniliklere, toplumsal ihtiyaçlara ve uygulayıcıların görsel hayal gücüne yakından bağlıdır. Grafik tasarım tarih boyunca çeşitli şekillerde uygulanmıştır; gerçekten de, güçlü grafik tasarım örnekleri eski Çin, Mısır ve Yunanistan'daki el yazmalarına kadar uzanmaktadır. 15. yüzyılda baskı ve kitap üretimi geliştikçe, grafik tasarımdaki

gelişmeler sonraki yüzyıllarda da gelişti, besteciler veya dizgiciler genellikle sayfaları yazarken tasarladılar. (Delhipages, 2020)

19. yüzyılın sonlarında, grafik tasarım Batı'da ayrı bir meslek olarak ortaya çıktı, kısmen orada meydana gelen iş uzmanlaşma süreci ve kısmen de Sanayi Devrimi'nin getirdiği yeni teknolojiler ve ticari olanaklar nedeniyle. Yeni üretim yöntemleri, bir iletişim ortamının (örneğin bir poster) tasarımının gerçek üretiminden ayrılmasına yol açtı. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında giderek artan bir şekilde, reklam ajansları, kitap yayıncıları ve dergiler iletişimin tüm görsel unsurlarını düzenleyen ve bunları uyumlu bir bütün haline getiren, içeriğe uygun bir ifade yaratan sanat yönetmenlerini işe aldılar. 1922'de tipograf William A. Dwiggins, ortaya çıkan alanı tanımlamak için grafik tasarım terimini icat etmiştir. (Dorsey, 2021)

20. yüzyıl boyunca, tasarımcılar için mevcut teknoloji ve tasarım için sanatsal ve ticari olanaklar hızla ilerlemeye devam etti. Meslek güçlü bir şekilde genişledi ve grafik tasarımcılar diğer şeylerin yanı sıra dergi sayfaları, kitap ceketleri, posterler, kompakt disk kapakları, posta pulları, ambalajlar, ticari markalar, tabelalar, reklamlar, televizyon programları ve sinema filmleri için kinetik başlıklar ve Web siteleri ortaya çıkarmıştır. 21. yüzyılın başında, ileri teknoloji ve endüstri tüm dünyaya yayılırken, grafik tasarım küresel bir meslek haline gelmiştir. (Dorsey, 2021)

2.3.1 Grafik tasarımın Tarihsel temelleri

Meslek olarak ortaya çıkışı oldukça yeni olmasına rağmen, grafik tasarımın antik çağlara kadar uzanan kökleri vardır. Antik Çin, Mısır, Yunanistan ve Roma'da resimli el yazmaları yapılmıştır. İlk el yazması tasarımcıları bilinçli olarak “grafik tasarımlar” yaratmazken, kâtipler ve illüstratörler, el yazması fikrini aktarmada hem uyumlu hem de etkili olan bir metin ve görüntü karışımı oluşturmak için çalışmıştır. (Delhipages, 2020)

Orta Çağ boyunca, el yazması kitaplar kutsal yazıları korudu ve yaydı. Bu ilk kitaplar, parşömen veya parşömen adı verilen işlenmiş hayvan derisi üzerine yazılmış ve resimlendirilmiş ve çağdaş kitapların sayfalarına dönüşen sayfalarla birlikte bir kodeks formatında dikilmiştir. Avrupa'da, manastır yazı odaları, kitapların tasarımına yol açan net bir iş bölümüne sahipti. Yazı odasına Yunanca ve Latince bilgili bir bilim adamı başkanlık ederken kitapların editoryal içeriği, tasarımı ve üretiminden sorumluydu. Yazı stilleri konusunda eğitilmiş yazıcılar günlerini yazı masalarına

eğilerek, sayfa sayfa yazı yazarak geçirdiler. Bu eserleri tasarlarken, rahipler resimlerin eğitici değeri ile renk ve süslemenin ruhsal imalar yaratma kapasitesi konusunda dikkatli olmuştur. (Delphipages, 2020)

Orta Çağ boyunca Avrupa'da el yazması üretimi, çok çeşitli sayfa tasarımları, illüstrasyon ve yazı stilleri ve üretim teknikleri ortaya çıkarmıştır. İzolasyon ve kötü seyahat koşulları, tanımlanabilir bölgesel tasarım stillerinin ortaya çıkmasına izin verdi. İrlanda ve İngiltere'nin Hiberno-Sakson stili ve 14. yüzyılın sonlarında ve 15. yüzyılın başlarında Avrupa'da yaygın olan Uluslararası Gotik üslup da dahil olmak üzere daha farklı orta çağ sanatı ve tasarım yaklaşımlarından bazıları, büyük grafik tasarım yeniliklerini başaran el yazması kitaplarda kullanılmıştır. (Arı, 2015)

10. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar İslam topraklarındaki el yazması kitaplar, özellikle İran minyatür resim geleneği içinde ustaca bir sanatsal ve teknik başarı seviyesine ulaşmıştır.

Çinli simyacı Bi Sheng, yaklaşık 1041–48 arasında hareketli yazı tipiyle baskı yapmak için bir teknik icat etti. Bununla birlikte, bu teknoloji, kısmen kaligrafi dillerinde kullanılan yüzlerce karakterin hareketli karakterleri ayarlamayı ve dosyalamayı zorlaştırması nedeniyle, Asya'da elle kesilmiş tahta blokların yerini alamamıştır. Çin icatları yavaş yavaş Orta Doğu'ya ve Avrupa'ya yayılırken, 15. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa'da tahta bloklar ve kağıda basılan kitaplar yapılmıştır. Avrupa'daki ilk tipografik kitapların tasarımcıları, genellikle mevcut el yazması yazı stillerine göre yazı stilleri tasarlayarak, el yazmalarını kopyalamaya çalışmışlardır. Tipografik kitaplar zamanla kendi tasarım kelime dağarcığını geliştirdi. 15. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, yazıcılar kolayca üretilmiş, resimli basılı kitaplar oluşturmak için tahta blok çizimlerini dizgi metni ile birleştirdiler. Tip ile birlikte tahta kalıp dekoratif bordürler ve süs baş harfleri basmışlar, daha sonra bu basılı elemanlara elle renk uygulanmıştır. Kitabın başlığını, yazarını, yazıcısını ve tarihini tanımlayan ilk eksiksiz basılı başlık sayfası, 1476'da Regiomontanus'un *Calendarium*'u için tasarlanmıştır. (Britannica, 2021)

Rönesans, Avrupa genelinde antik Yunan ve Roma'dan kalan Klasik öğrenmenin yeniden canlanmasına veya yeniden doğuşuna tanık oldu. 15. yüzyılın sonlarından başlayarak, matbaacılık, eski dünyanın bilgisini tüm okuyucuların kullanımına sunarak bu süreçte önemli bir rol oynamıştır. Yazı tipi tasarımları, eski

Roma yazıtlarında bulunan büyük harflerden ve Karolenj döneminden el yazması yazılarında bulunan küçük harflerden esinlenen, şimdi Eski Stil türleri olarak adlandırılan türlere doğru gelişti. İtalyan bilim adamı ve matbaacı Aldus Manutius the Elder, Aldine Press'i 1495 yılında birçok Yunan ve Latin klasiğinin basılı sürümlerini üretmek için kurmuştur. Rönesans kitap tasarımının prototipi, Aldine Press'in Francesco Colonna tarafından yazıldığına inanılan 1499 Hypnerotomachia Poliphili idi. (Sack, 2020)

16. yüzyılda Fransa, güzel tipografi ve kitap tasarımı için bir merkez haline geldi. Bir bilim adamı ve yazar olarak çalışmalarına ek olarak tasarım, gravür ve illüstrasyon gibi önemli yeteneklerine sahip olan Geoffroy Tory, incelik ve karmaşıklığın görünüşte çelişkili niteliklerine ulaşan tipler, süslemeler ve illüstrasyonlar içeren kitaplar ortaya çıkarmıştır. Tory'nin öğrencilerinden biri olan yazı tipi tasarımcısı ve zımba kesici Claude Garamond, Eski Stil yazı tiplerinde incelik ve tutarlılık elde etti. Tory, Garamond ve diğer birçok grafik sanatçısı ve matbaacının çalışmaları, grafik tasarımda Fransa'nın ötesine yayılan bir mükemmellik standardı oluşturmuştur. 17. yüzyıl, grafik tasarım için sessiz bir zaman olmuştur. Görünüşe göre, 16. yüzyılda üretilen yazı tipi tasarımları, tahta blok çizimleri ve süs eşyaları stoğu çoğu matbaacının ihtiyacını karşılarken ek yenilikler gereksiz görülmüştür. (BPR, 2020)

Karmaşık eğrisel dekorasyonla karakterize edilen 18. yüzyıl Rokoko hareketi, grafik tasarım ifadesini Fransız yazı kurucusu Pierre-Simon Fournier'in çalışmasında bulmuştur. Fournier, Fransız matbaacıların dönemin mimarisine ve iç mekanlarına paralel bir dekoratif tasarım karmaşıklığına sahip kitaplar oluşturmasına olanak tanıyan çok çeşitli dekoratif süslemeler ve süslü yazı tipleri tasarladı. Fransız yasaları matbaaların baskı yapmasını yasakladığından, Fournier sık sık uydurma sayfaları yazıcılara göndererek bir grafik tasarımcı rolünü üstlenmiştir. (Nurse, 2017)

Grafik tasarım genellikle uzmanların iş birliğini içerir. 18. yüzyıl sanatçılarının çoğu kitap illüstrasyonunda uzmanlaşmıştır. Böyle bir sanatçı, Fransız şair Jean de La Fontaine'in "Contes et nouvelles en vers" adlı eserini resimleyen Fransız Charles Eisen'di. Rokoko kitap tasarımının bu mükemmel örneği, süslü türleri, dekoratif baş harfleri, ayrıntılı çerçeveler ve kuralları ve türe özgü karmaşık çizimleri birleştirmiştir.

Resim 2.1 “La Fontaine Rokoko Eseri (Fig Island)” Charles Eisen (Wikipedia, 2021)

18. yüzyılın ikinci yarısında, bazı tasarımcılar Rokoko tarzından sıkılarak bunun yerine Klasik sanattan ilham almışlardır. Bu ilgi, son arkeolojik buluntulardan, Yunanistan, İtalya ve Mısır'daki seyahatin popülerliğinden ve Klasik eserler hakkında bilgilerin yayınlanmasından kaynaklanmıştır. Neoklasik tipografik tasarımlar düz çizgiler, doğrusal formlar ve ölçülü bir geometrik süsleme kullanmıştır.

19. yüzyılda Sanayi Devrimi sürecinde insan faaliyetinin birçok yönü geri dönülemez biçimde değiştirilmiştir. Toplum, grafik tasarımları kullanmanın yeni yollarını (genellikle ticari) bulmuş ve bunları üretmek için yeni teknolojiler geliştirmiştir. Endüstriyel teknoloji, baskı ve kağıt maliyetini düşürürken, çok daha büyük baskı işlerini mümkün kılmış ve böylece bir tasarımcının çalışmasının her zamankinden daha geniş bir kitleye ulaşmasına izin vermiştir.

Poster, 1798 yılında Bavyera Alois Senefelder tarafından icat edilen litografideki gelişmelerin bir sonucu olarak daha da popüler hale geldi. Bu keşiften yola çıkarak, 19. yüzyılın ikinci yarısında kromolitografi adı verilen renkli taşbaskılar yaygın olarak kullanıldı ve tasarımcılar, şehirlerin duvarlarını süsleyen, etkinlikleri

duyuran, eğlence şovlarını gezen ve ev ürünlerini süsleyen giderek daha renkli posterler ortaya çıkarmışlardır. Kromolitografi, tarihte ilk kez renkli resimleri sıradan insanların evlerine de ulaştırmıştır. Tasarımcılar, ikonik görüntüler, parlak renkler ve süslü yazılarla basılmış kutularda halka sunulan ambalajlı ürünler için fikirler geliştirmişlerdir. (Maryna, 2021)

Resim 2.2 19. YY Osmanlı Reklamları Kromolitografi Sergisi, (Etkili İstanbul, 2021)

Yüzyıl ilerledikçe grafik tasarım dergiler, gazeteler ve kitaplar aracılığıyla birçok kişiye ulaşmıştır. Ottmar Mergenthaler tarafından 1884 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde patenti alınan Linotype makinesi aracılığıyla dizgi otomasyonu, bu ortamları daha kolay kullanılabilir hale getirmiştir. William Morris ve Kelmscott Press'in grafik tasarım, özellikle kitap tasarımı üzerindeki etkisi dikkat çekici olmuştur. Morris'in önceki yazı stillerini ve grafik tasarım geçmişini yeniden araştırması, aynı zamanda, tasarım ve baskı için mevcut olan yazı tiplerinin kalitesi ve çeşitliliğinde büyük bir gelişme ile sonuçlanan enerjik bir yeniden tasarım sürecine de değindi; birçok tasarımcı Kelmscott kenarlıklarının stilini, baş harflerini ve yazı stillerini doğrudan taklit etti. İş baskısı ve reklamcılık gibi grafik tasarımın daha ticari alanları, Morris'in başarısıyla benzer şekilde yeniden canlandırıldı. (Britannica, Neoclassical graphic design, 2021)

Art Nouveau, 1890'larda ve 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve tüm tasarım sanatlarına (mimari, moda, mobilya, grafik ve ürün tasarımı) dokunan uluslararası bir tasarım hareketi olmuştur. Art Nouveau grafik tasarımlarında genellikle Japon ukiyo-

e ahşap baskılardan esinlenen stilize soyut şekiller, konturlu çizgiler ve düz alan kullanılmıştır. Paris'te çalışan genç Çek sanatçı Alphonse Mucha, Art Nouveau'yu nihai görsel ifadesine taşıyan grafik tasarımcı olarak kabul edilmektedir. 1890'lardan başlayarak, idealize bir mükemmelliğe ulaşan, genellikle saçları ve kıyafetleri ritmik desenlerde dönen güzel genç kadınlardan oluşan tasarımlar ortaya çıkarmıştır. (Story, 2019)

Resim 2.3 Alphonse Mucha The Precious Stones – 1900 (Artful Living, 2021)

20. yüzyılın ilk on yılında, Avusturya'da, Gustav Klimt liderliğindeki bir grup genç sanatçı, 1897'de Künstlerhaus'tan ayrıldı ve Viyana Secession'u kurdu. Secession dergisi Ver Sacrum için sergiledikleri sergi afişleri, düzenleri ve illüstrasyonlarında üyeler, grafik tasarımı keşfedilmemiş estetik yönler itmiştir. Bu gelişmelerle eş zamanlı olarak Almanya'da Peter Behrens grafik tasarımda önemli bir rol oynamıştır. Behrens, amaca bağlı bir stille teknolojiyi, üretim süreçlerini ve işlevi vurgulayan tasarımda Neue Sachlichkeit ("Yeni Nesnellik") felsefesinin geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Bu dönemde bir sanayici olan Rathenau, endüstrinin yalnızca tasarımla sağlanabilecek görsel düzen ve tutarlılığa ihtiyaç duyduğuna inanmaktaydı. Behrens'in AEG için yaptığı çalışma, 20. yüzyılın ikinci yarısında önemli bir grafik tasarım alanının habercisi olurken, tutarlı ve kontrollü bir şekilde ticari markalar, yazı tipleri, formatlar ve renkler kullanan bir program aracılığıyla kurumsal bir kimlik oluşturulmuştur.

Bu tür estetik, ticari ve kurumsal amaçlara ek olarak, grafik tasarım, I. Dünya Savaşı sırasında üretilen afişlerde ve diğer grafik propagandalarda 20. yüzyılın

başlarında da önemli bir politik rol oynamıştır. hükümetler, savaş çabalarına kaynak sağlamak, evde üretkenliği teşvik etmek, düşmanın olumsuz imajlarını sunmak, silahlı kuvvetlere katılmayı teşvik etmek ve vatandaşların moralini yükseltmek için afiş tasarımlarını kullanmışlardır.

Resim 2.4 İki büyük Müttefik çocuğun arasında küçük Osmanlı askeri (Türk Filateli Akademisi, 2021)

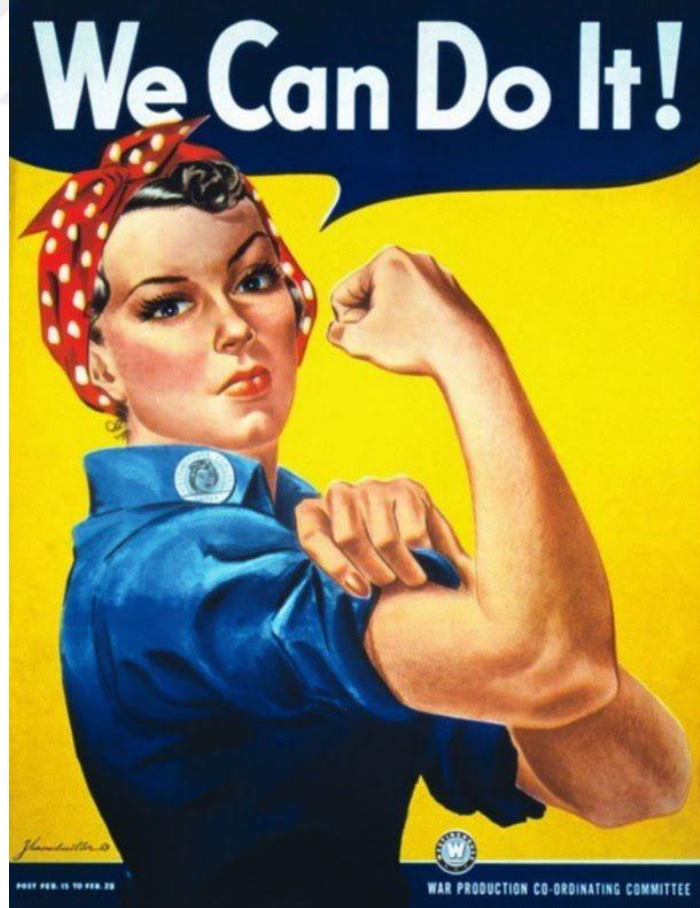
1919'da mimar Walter Gropius'un yönetmenliğinde kurulan bir Alman tasarım okulu olan Bauhaus, modern sanat akımlarının sayısız fikrinin incelendiği ve uyumlu bir tasarım hareketinde sentezlendiği bir pota haline gelmiştir. Bauhaus ilk yıllarında Ekspresyonist ve ütöpik bir tasarım görüşüne sahipti, ancak daha sonra işlevselci bir yaklaşıma doğru ilerledi. Bauhaus sanatçıları ve tasarımcıları, sanat ve teknoloji arasında yeni bir birlik kurmaya ve makine çağının makineleşmesini ifade eden - genellikle Modernizmin saf biçimlerinden yararlanarak - işlevsel tasarımlar yaratmaya çalıştılar. Bu dönemde üretilen emsalsiz grafik tasarımlar, genç Alman tasarımcı Jan Tschichold'un yazı ve tasarımlarıyla matbaalara ve tasarımcılara anlatılmış ve gösterilmiştir. Sonuç olarak, Avrupa'daki ve dünyadaki birçok tasarımcı, bu yeni grafik tasarım yaklaşımını benimsemiştir. (Richman-Abdou, 2021)

İsviçreli tasarımcılar da bu dönemde grafik tasarıma güçlü bir canlılık getirmişlerdir. Herbert Matter, Paris'te Fernand Léger ile eğitim gördükten ve Cassandre'a poster projelerinde yardımcı olduktan sonra, 1932'den 1936'ya kadar İsviçre Turist Kurulu için kaynak materyal olarak kendi fotoğraflarını kullanarak posterler tasarladığı, memleketi İsviçre'ye döndü. Posterlerinde fotomontaj ve kolaj tekniklerinin yanı sıra dinamik ölçek değişiklikleri, büyük yakın plan görüntüler, aşırı

yüksek ve düşük bakış açıları ve görüntüleri kullanmıştır. (Britannica, Herbert Matter, 2021)

Naziler 1930'larda Avrupa'da iktidara geldiğinde, Modernist çalışmalar kınanmış ve birçok sanatçı, mimar ve tasarımcı Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiştir. Mesleki ve öğretici etkinlikleriyle birlikte bu göç, savaş sonrası Amerikan sanatının ve tasarımının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, İsviçre ve Almanya'daki tasarımcılar, Modernist grafik tasarımı İsviçre Tasarımı veya Uluslararası Tipografik Stil adı verilen uyumlu bir hareket halinde kodlamışlardır. Bu tasarımcılar, rasyonel planlamayı vurgulayan ve öznel veya bireysel ifadeyi vurgulayan tarafsız ve nesnel bir yaklaşım aramışlardır. Avrupa'daki tasarımcılar Uluslararası Tipografik Stili uyumlu bir harekete dönüştürürken, Amerikalı tasarımcılar modern sanattan son derece bireysel ve etkileyici görsel ifadelere kavramları sentezlemişlerdir. 1940'lardan 1960'lara kadar New York, güzel sanatlarda olduğu kadar tasarımda da inovasyon için önemli bir merkez haline gelmiştir.

Resim 2.5 We Can Do It! / Kadın Hareketinin Sembolü – Poster (Fahrenheit Magazine, 2021)

II. Dünya Savaşında erkeklerin yerini alan dişil gücü temsil eden poster tasarımı günümüzde kadınların gücünü temsil etmektedir. Ayrıca bu sembol Feminizm ve 8 Mart Dünya Kadınlar Günü ile bütünleşmiş durumdadır.

Dergiler, savaş sonrası dönemde grafik tasarıma daha fazla ağırlık vermişlerdir. 1934'ten 1958'e kadar Harper's Bazaar'ın sanat yönetmeni Alexey Brodovitch, dergi tasarımına yeni bir yaklaşımın öncülüğünü yaptı. Henry Wolf (Esquire ve Harper's Bazaar'da) ve Otto Storch (McCall's'da) gibi sanat yönetmenleri Brodovitch'in geniş formatlı dergilerdeki sayfa düzenine yönelik yaratıcı yaklaşımını genişlettiklerinde, savaş sonrası dönem dergi tasarımında "altın çağı" olarak adlandırılmıştır. Storch, editoryal tasarımda kavram, metin, tür ve görüntünün ayrılmaz olması gerektiğine inanmış ve bu inancı McCall'ın yazı işleri sayfalarına uygulamıştır. (King, 2005)

1960'larda televizyonun ortaya çıkışı, basılı medyanın ve grafik tasarımın rollerini değiştirmeye başlamış ve aynı zamanda tasarımcıların televizyon reklamları ve canlı grafikler üzerinde çalışması için yeni fırsatlar yaratmaya başlamıştır. Popüler müzik kültürel açıdan giderek daha önemli hale geldikçe, kayıt endüstrisi için grafikler bir tasarım yaratıcılığı alanı olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde reklam yazımı ve tasarımında da yaratıcı bir devrim yaşandı. Reklam ajansları, esprili başlıklar, basit düzenler ve akıllı görsel resimler kullanarak pazarlama hedeflerine yaklaşmıştır.

1970'lerin sonlarında, Modernist gelenek içinde çalışan birçok uluslararası mimari, ürün ve grafik tasarımcı, hareketin akademik hale geldiğini ve inovasyon kapasitesini yitirdiğini düşünmüştür. Daha genç tasarımcılar Modernizmin ilkelerine meydan okuyarak Modernizmin Uluslararası Tipografik Tarzdan türetilen seyreltilmiş, kurumsal versiyonuyla ilişkilendirilen "biçim-takip-işlev" felsefesini sorgulamışlardır. Modernist gelişmelere verilen bu tepkiye postmodernizm adı verilmiş ve tasarımı birçok yeni yöne doğru götürmüştür. 1970'lerin sonlarında, April Greiman postmodernist deneyimleriyle beğeni toplamıştır. 1970'lerde ve 80'lerde, grafik tasarım alanına artan sayıda kadın girerken bu konuda öne çıkmışlardır.

20. yüzyılın sonlarında, gittikçe artan başarılı grafik tasarım faaliyetleri, gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, yerel okullarda ve yurtdışında mesleki eğitime genişletilmiş erişim, bilgisayar ve baskı teknolojisinin artan kullanılabilirliği ve artan endüstriyel, kültürel ve iletişim endüstrisi müşterileri tabanı dahil olmak üzere bir dizi faktör nedeniyle meydana gelmiştir. Bu uluslardan

tasarımcılar genellikle sanayileşmiş ulusların yerleşik tasarım yaklaşımlarından yararlanmışlar, ancak etkili görsel iletişim arayışlarında bu dersleri yerel ve ulusal geleneklerle karıştırmışlardır.

Resim 2.6 Post-Modern (1970-1980). (DesignGost, 2021)

20. yüzyılın sonlarına kadar, grafik tasarım disiplini el işçiliği süreçlerine dayanmıştır. Bununla birlikte, 1980'ler boyunca ve 90'ların başlarında, dijital bilgisayar donanımı ve yazılımındaki hızlı gelişmeler grafik tasarımı kökten değiştirmiştir. Bilgisayar programcısı Bill Atkinson ve grafik tasarımcı Susan Kare'nin yaptığı MacPaint programı gibi Apple'ın 1984 Macintosh bilgisayarı için yazılım, devrim niteliğinde bir insan ara yüzüne sahipti. Bir fare veya grafik tableti tarafından kontrol edilen araç simgeleri, tasarımcıların ve sanatçıların bilgisayar grafiklerini sezgisel bir şekilde kullanmasını sağlamıştır. Adobe Systems, Inc. tarafından sağlanan Postscript sayfa açıklama dili, yazı tipindeki sayfaların ve görüntülerin ekrandaki grafik tasarımlarda birleştirilmesini sağlamıştır. 1990'ların ortalarında, grafik tasarımın çizim masası etkinliğinden ekrandaki bilgisayar etkinliğine geçişi neredeyse

tamamlanmıştı. Dijital bilgisayarlar dizgi araçlarını bireysel tasarımcıların eline vermiş ve bu nedenle yeni ve alışılmadık yazı tiplerinin ve sayfa düzenlerinin tasarımında bir deneme dönemi meydana gelmiştir. Grafik tasarımdaki dijital devrimi, hızlı bir şekilde internete genel erişim izlemiştir. 1990'ların ortalarında İnternet ticaretinin küresel ekonominin büyüyen bir sektörü haline geldiği ve kuruluşların ve işletmelerin Web siteleri kurmak için çabalamasına neden olan yepyeni bir grafik tasarım etkinliği alanı mantar gibi çoğalmıştır. (Dernbach, 2021)

İnternetin uluslararası çekiciliği ve erişimi nedeniyle, grafik tasarım mesleği giderek küreselleşmektedir. Ayrıca, hareketli grafikler, animasyon, video beslemeleri ve müziğin Web sitesi tasarımına entegrasyonu, geleneksel basılı ve yayın medyasının birleşmesini sağlamıştır. Kinetik medya, sinema filmlerinden ve basit televizyondan çok sayıda kablolu televizyon kanalına, video oyunlarına ve hareketli Web sitelerine doğru genişledikçe, hareketli grafikler grafik tasarımın giderek daha önemli bir alanı haline gelmektedir.

21. yüzyılda grafik tasarım her yerde bulunurken karmaşık baskı ve elektronik bilgi sistemlerimizin önemli bir bileşenidir. Teknolojinin acımasız ilerlemesi, grafik tasarımların yaratılma ve kitlesel bir kitleye dağıtılma şeklini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bununla birlikte, grafik tasarımcının temel aynı kalmıştır. Gelecekte grafik tasarımın nereye gideceğini kimse tahmin edemezken, ancak kullanıcı deneyimi kesinlikle ön planda kalacaktır. Tasarımlar zamanla daha kişisel ve daha etkileşimli hale gelecektir. Bu tür teknoloji ve kişiselleştirmenin bir örneği Orlando'daki Walt Disney World'de görülmektedir. Sürücüler dijital posterlerin önünden geçerken, bir sensör sihirli geçiş kol bandından gelen sinyali alırken ve onları karşılayan konuşun adı posterde belirlemektedir. (Cramsie, 2010)

Resim 2.7 Flat Design – Dijital çağın başlangıcı (DesignGost, 2021)

Flat tasarım günümüzde dijital yayınlarda en sık kullanılan minimalist bir tasarımdır. Flat tasarım; dijital tasarım haricinde posterler ve sunumlar gibi birçok alanda da kullanılmaktadır. Flat tasarımın modernizmden etkilendiğini ve günümüzde popülerleştiğini görüyoruz. Tasarımın bundan sonra nereye gittiğine bakılmaksızın, günlük yaşamınızda kullanıcı deneyimini geliştiren giderek daha fazla kişiselleştirilmiş tasarımlar görmeyi bekleyin.

3 TIPOGRAFİNİN MİZANPAJDAKİ ETKİSİ

3.1 Mizanpaj (Sayfa düzenlemesi)

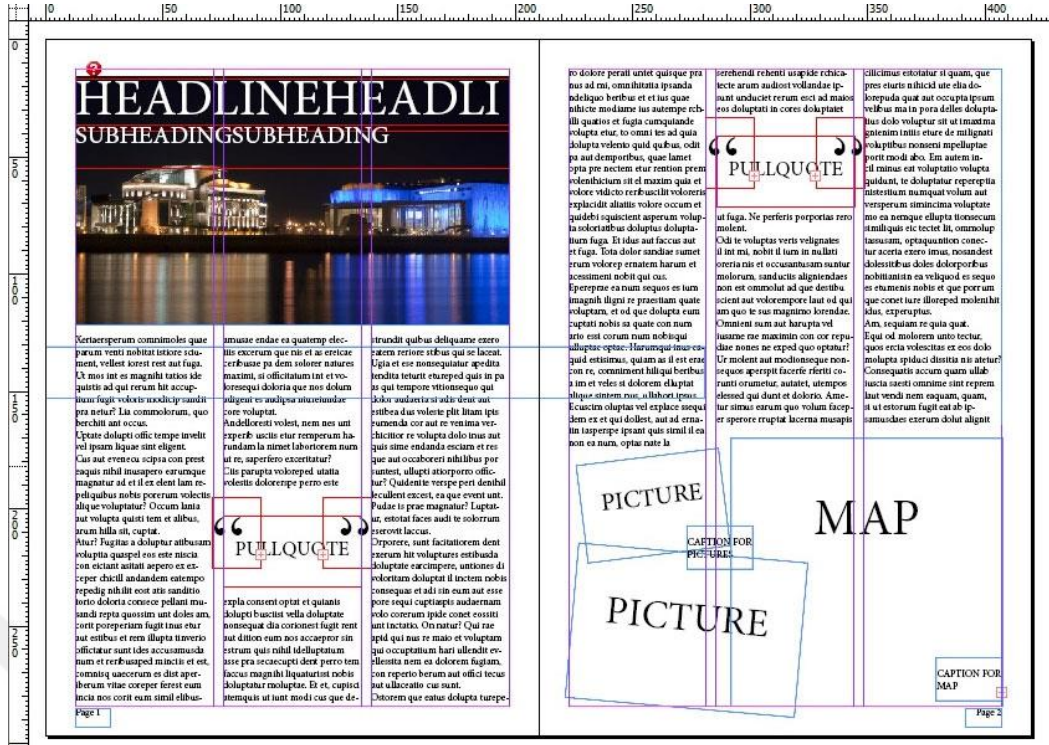
Mizanpaj, kısaca “sayfa düzeni” olarak ta geçmektedir. Mizanpaj gazetelerin içeriğinde fotoğraf, grafik, metin gibi malzemelerin sayfalarda önem sırasına göre ve belirli bir düzen çerçevesinde ilgi çekip sergilemek amacıyla yapılır. Bu sergileme bir düzen ve plan içinde yapıldığından mizanpaja, sayfa düzenlemesi ya da planlaması da denilmektedir. (T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI, 2011, s. 3)

Kitap, broşür, dergi, pankart, afiş, gazete, kurumsal kimlik gibi birçok iletişim araçların kullanımını fark etmeksizin materyalinin başlangıç aşaması sayfa düzenlemesinden geçmektedir. Dolayısıyla tasarımda mizanpaj düzenlemesinin tekniğe uygun yapılması, tasarımın etkisinin de paralel olarak artacağı anlamına gelmesi demektir.

Günümüz grafik tasarım konularının içinde önemli olan sayfa tasarımı ve grid, tarih boyunca birçok kişi tarafından fikirlerin yazı ve görsel malzeme ile birleştirilerek, bilginin mesaj şeklinde oluşturulup iletilmesi olarak kabul edilmiştir. (Uztuğ, 2002, s. 41)

Sayfa Tasarımında sayfada kullanılan sütunların sayısı, içeriği materyale göre değişiklik göstermektedir. Sayfa düzenlemesi yapılırken sayfa içeriğinde yer alan bilgilerin düzenlemeleri olabildiğince anlaşılır olması ve estetik açıdan da bir değer taşınması okurun dikkatini çekmek için önemli bir husustur.

Haber, metin, fotoğraf, grafik ve reklam gazetenin oluşmasındaki en önemli öğelerin başında gelmektedir. Gazetecilikte olmazsa olmaz olan bu öğelerin basılı hale getirilmesinde tasarımın önemli bir yeri vardır.

Şekil 15 Mizanpaj (Grid Sistemi) (Yonga Tasarım, 2021)

Grid sistemi; sayfayı bölmek ve sayfa düzenini oluştururken tasarım elemanlarının belli bir düzen içerisinde yerleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Sayfa düzenlemesinde sayfaların önem sırasına göre derecelenmesi ve sayfada yer alan yazıların kullanıldığı yazı karakteri (font), yazı boyutu (punto) gibi tipografinin başlıca temel öğeleri ve içeriği hakkında bilgi edinilmesi özgün sayfa tasarlanması için önemli bir husustur.

3.2 Tipografi

Times New Roman: Serifli (Tırnaklı) yazı

Century Gothic: Serifsiz (Tırnaksız) yazı

Arial Narrow: Serifsiz (Tırnaksız) yazı

Punto: Bir harfin yüksekliği boyutu olarak bilinmektedir.

Font: Harflere verilen karakteristik özgün tasarımlardır.

Puntoların aynı olduğu fakat yazı fontlarının birbirinden farklı olduğu durumlarda, puntoları aynı olduğu halde boyutlarının farklı olması her fontun harf genişliği ve yüksekliğinin birbirinden bağımsız, özgün olarak tasarlanmasından

kaynaklanmaktadır. Yazı fontlarında, her fontun da kendi içeriğinde; Düz (Roman), Eğik (İtalik), Kalın (Bold), Kalın eğik (Bold İtalik) gibi farklı karakterleri bulunmaktadır.

Her yazı karakterinin kendine özgü tasarımda yarattığı karakteristik bir etkisi vardır. Bu etkinin sayfalarda dikkat edilmesi okurunda kolay ve hızlı bir şekilde benimsemesine olanak sağlayacaktır. Dolayısıyla tasarımı yapılacak konunun yazı fontu seçiminde estetik ve uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Harfler arasındaki belirli boşlukların daralmasına ya da genişlemesine tipografi dilinde espas denmektedir. Sayfa tasarımında ilk bakışta, metinlerde harflerin arasındaki espas değeri daraldığında siyah bir etki, espas değeri genişlediğinde ise daha gri bir görsel etki oluşmaktadır.

3.3 Basılı Yayınlardaki Mizanpaj ve Tipografi Etkileri

Sayfa Tasarımı, herhangi bir gazete veya derginin fiziksel ve dijital yayını için hayati önem taşır. Sayfa tasarımı, bir sayfanın sunulma ve organize edilme şeklidir. Bir sayfanın tasarımının birçok ögesi vardır. Örneğin bir gazete veya çevrimiçi web sitesi için tipik sayfa düzeninin gözden geçirildiğini farz edelim. Bir gazetenin üstünde bir teaser göreceksiniz. Burası, genellikle ücretli reklam yerleşimlerini ve bir gazetede makaleler için küçük bilgi parçalarının görüleceği yerdir. Gazetenin veya çevrimiçi yayının başlığına bayrak (Flag) denir ve genellikle bilginin altında bulunur. (Curry, 2014)

Günlük gazetelerde, sayfanın tarih ve kağıt maliyetinin de yer aldığı bir baskı bölümü de görülmektedir. Dijital makaleler ve yayınlar genellikle bir fiyatlandırma ve / veya baskı numarası içermez. Ulusal bir haber servisi için önemli bir makale yazılırken, bu genellikle ön sayfaya yerleştirilir ve bir haber metni olarak bilinir. Çoğu zaman, gazetenizi okurken, makale içinde, genellikle bir ankete ait grafik bilgileri göreceksiniz. Bilgi grafiği, makaleyle ilgili önemli gerçekleri gösterecektir. (Kyrmin, 2014)

Büyük, göz alıcı hikaye genellikle gazetenin ortasına yerleştirilir. Buna merkez parçası denir. Editörler bir araya gelerek hangi hikayenin günün en önemli ve en önemli hikayesi olduğuna karar verecekler. Bunu, okuyucuları için en çekici makaleyi veya en haber değeri olan makaleyi seçerek yaparlar. Sayfa tasarımı gazete ve

çevrimiçi yayınlar için çok önemlidir, ancak tipografi de çok önemlidir. (Masters, 2014)

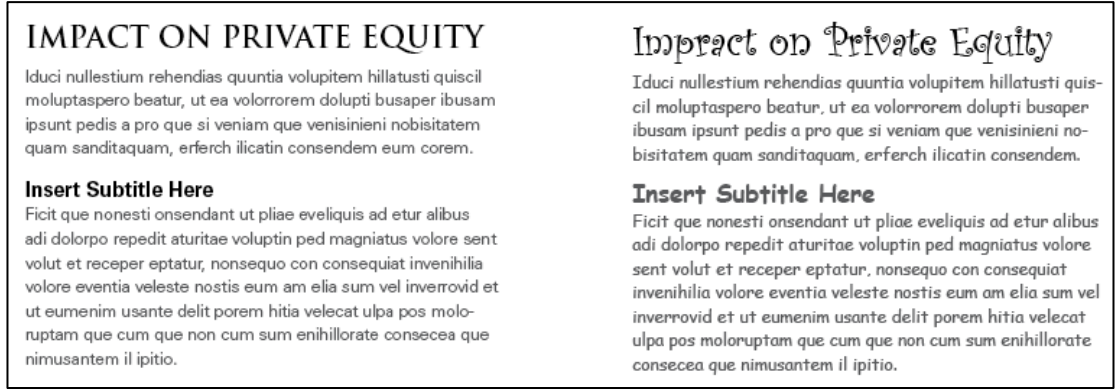
Tipografi, basılı veya dijital bir ortamda farklı kelime ve harf tasarımlarının kullanılmasıdır. Tipografi, bir metin formu ve bir merak duygusu veren şeydir. Örneğin, eski Mısırlılarla ilgili bir posterde sade bir "Calibri" metin biçimine bakılacak olunsaydı, muhtemelen farkına bile varılmazdı. Bunun yerine sanatçı, karakter ekleyen ve yazı tipini metnin gövdesiyle ilişkilendiren özel bir yazı tipi kullanırsa, muhtemelen reklam posterinin fark edilmesi daha olasıdır. Tipografi kapsamına giren birkaç farklı kategori var. Bu kategorilerin alt kategorileri de vardır.

Yazı tipleri, tipografi kapsamına giren ilk kategoridir. Yazı tipi, yazı tipine yeni ve yeni bir görünüm kazandırır. Örneğin, tabelanızın veya posterinizin üzerinde korku türü bir his olması istenirse, "Constantia" yazı tipi kullanılabilir. Daha komik veya saçma bir yazı tipi arıyorsanız, "comic sans ms" yazı tipini kullanılabilir. Yazı tipleri, kelimelerinize sınıf içinde bir ağırlık (ör. Kalın) veya bir stil kazandıracaktır.

Altı farklı yazı tipi sınıflandırması vardır. Bunlar genellikle yazı tipi aileleri olarak bilinir. Farklı bir aile altında birkaç yazı tipiniz var. Altı tür şunlardır: serif, sans-serif, tek aralıklı, el yazısı, fantezi ve komut dosyası. En yaygın kullanılan yazı tipi sınıfları serif ve sans-serif'tir.

Hem tipografi hem de sayfa tasarımı her gazete için önemlidir. Harika bilgi grafikleri ve yazı tiplerine sahip olarak yeni okuyucuların ilgisini çekerler. Sıkıcı bir yazı tipi yerine ilginç bir yazı tipi gördüğünüzde bir heyecan duygusu vardır. Açıklayıcı ve basit bir bakış açısından, tipografi, yazı düzenleme sanatı ve tekniğidir. Çoğu insan tipografiyi asla düşünmez. Bir mesajı iletmekle bağlantılı olarak sahip olduğu psikolojik etkiyi anlamamaktadırlar. Tipografi, tasarımın %95'idir ve her türlü iletişim sanatında itici bir güçtür. Metin olmadan bir dergi okuduğunuzu, bir web sitesine göz attığınızı, bir uygulamayla oynadığınızı veya TV izlediğinizi hayal etmek imkansızdır.

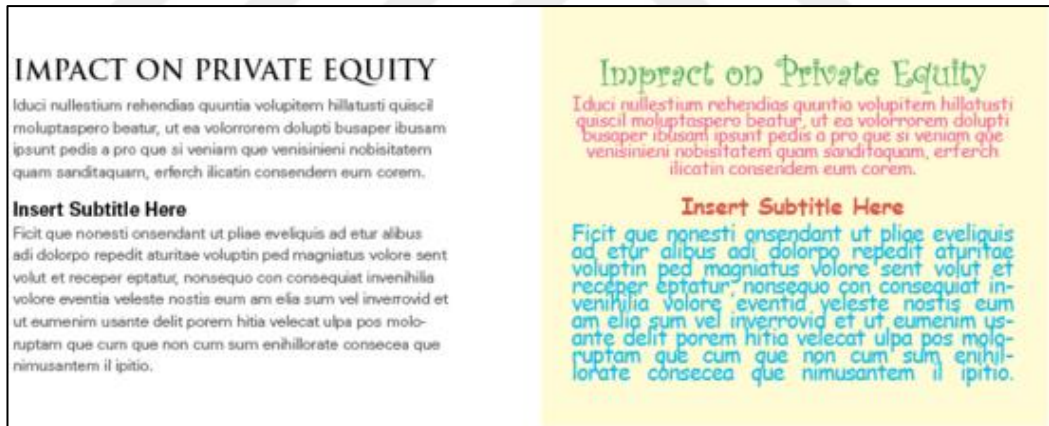
Tipografi, bir "his" taşır. Yazı tipi seçimi, bir parçanın nasıl anlaşıldığını etkileyebilir. Aşağıdaki bu iki örneği ele alalım. Makalenin başlığına göre hangisi daha uygun?

Şekil 16 Tipografi Örneği 1 (Curry, 2014).

Çoğu kişi soldaki örneği otomatik olarak seçer. Yazı tipi boyutu ve türü bir güç, ciddiyet ve önem duygusu uyandırır; sağdaki örnek ise eğlenceli ve hafiftir.

Tipografi, İnsanları okumaya devam ettirir. İyi tipografi, okuyucunun biçimlendirmeye değil içeriğe odaklanmasına izin vermesi açısından faydacıdır. İyi tipografi çoğu zaman fark edilmez çünkü mantıklıdır. Aşağıdaki bu iki örneği ele alalım. Hangi makale daha okunaklı ve kullanıcı dostu? Hangisini okumaya devam etmeyi tercih edersiniz?

Şekil 17 Tipografi Örneği 2 (Curry, 2014).

Soldaki örnek açık, basit ve okunması kolay. Sağ örnekte çok fazla renk, yazı tipi stili var ve hepsi de göze çok rahatsız edici gelen bir arka plandadır.

İyi tipografinin unsurları ise şunlardır: (Hill, 2013)

- **Tutarlılık:** Herhangi bir tipografik çalışmada yazı tipi, karakter aralığı, satır aralığı, madde işaretleri ve biçimlendirmenin tutarlı kullanımı kritiktir. Tutarlılık, çalışmanın profesyonel görünmesini sağlar ve okuyucularınızın biçimlendirmeye değil içeriğe odaklanmasını sağlar.

- **Hiyerarşi:** Metninizin okunması gereken sırayla okunması önemlidir. Değerlendirmek için bir kitap alın; başlık, okuyucunun gördüğü ilk şeydir, ardından yazarın adı, bölümler ve hikaye gelir. Hiyerarşi, okuyucuya içerik boyunca kasıtlı olarak rehberlik eder. Çoğu zaman en çok satan yazarların isimleri daha büyük veya kitabın başlığıyla aynı boyutta görünecektir. Bunun nedeni, tasarımcının, kitabın başlığından bağımsız olarak kitapla ilgilenecek ve büyük olasılıkla tam da bu nedenle onu alacak olan mevcut bir hayran kitlesine sahip olduğunun farkında olmasıdır.
- **Hizalama:** Hizalama, bir parçanın görünümünü bir arada tutmaya yardımcı olur. Sola yaslanmış veya sağa yaslanmış hizalama, parçaya izleyicinin gözünün takip etmesi için daha güçlü bir kenar çizgisi verir. Ayrıca, genellikle tipografiye yeni başlayanların tercihi olan ortalanmış bir hizalamadan daha sofistike bir görünüm verme eğilimindedir.

Bir tasarımcı veya bir tasarım firması kullanırken, çalışmalarının örneklerini gözden geçirdiğinizden emin olunması gerekir. Parçaya bağlı hissetmekte zorlanıyorsanız, kendinize basit bir soru sorun, “Sizi kapmayan içerik mi (belki de ilginizi çekmeyen bir şey olduğu için) yoksa daha fazlası mı?”

Taslaklar gözden geçirilirken tipografi sorgulanmadığında, sorun olmadığından ve içeriğin hissi ve anlamı alındığında, tasarım firması işini yapmış ve iyi yapmış demektir. Artık bir kitaptan, bloga, bir mektuba kadar her şeyde tipografi ve önemi hakkında temel bir genel bakış verildiğine göre, organizasyonlarda bir tasarımcıyla çalışırken bunun hesaba katılması gerekmektedir. (Hill, 2013)

4 BASIN VE YAYIN

Düşüncüyü açıklama, dolayısıyla ifade özgürlüğünü kullanabilmenin en önemli aracı olan basın haber demektir. Basını, haberleri ve fikirleri toplama-değerlendirme, işleme ve bunları başkalarına ileterek yazılı kitle haberleşme aracı olarak tanımlamak mümkündür.

4.1 Cumhuriyet Öncesi Basın

İlk Türk basımevi, İbrahim Müteferrika tarafından kurulduğu bilinmektedir. Halk arasında "Basmahane" olarak adlandırılmaktadır.

O zamanlar İstanbul'un en usta baskıcısı sayılan İona Eskenazi Usta basımevinde görevlendirilmiş; ayrıca Hollanda'dan, Viyana'dan, Almanya'dan harf kalıpları getirilmiş ve harf dökümü İstanbul'da yapılmıştır. İlk Osmanlı harfleri, 16 puntodan biraz daha kalınca, 18 puntoya yakın bir ölçüde hazırlanmıştır. (Evliyagil, 1977, s. 67)

Türkçe yayınlanan ilk gazete Takvimi Vakayi'dir (11 Kasım 1831). Gazete devrimci bir padişah olan 2. Mahmud'un çabası ile çıkmıştır. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 5)

Takvim-i Vakayi gazetesi her hafta düzenli yayımlanması kararlaştırılmıştır. Fakat bu karara uyum sağlayamamıştır. Düzensiz olarak yayımlandığı için, hedefine ulaşmakta güçlük çekip toplum insan ilişkilerinde iletişim aracı olan gazete özelliğini yitirmiştir.

Toplum arası iletişimin kolaylaştırılması ve doğru aksedilmesi için gazete iletişim aracının rolü burada gösterilmektedir. Takvim-i Vakayi gazetesi için Meclis-i Vala başkanı Rıfat Paşa: "*Tarih ise pek yeni; gazete ise pek eski*" demiştir. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 7)

Bu sebep ile Takvim-i Vakayi o dönemde "*Tarihi yeni, kendisi eski gazete*" unvanı ile adlandırılmıştır. Hatalı yazılar, haberler sebebi ile gazete yayınlanması kapatılmıştır. Büyük Millet Meclisi Hükümeti tarafından Takvim-i Vakayi gazetesinin devamı niteliğinde "Ceride-i Resmîye" gazetesi yayınlama kararı almıştır.

İlk resmi Türkçe gazete Takvim-i Vakayi'den 30 yıl, William Churchill'in yarı resmi gazetesi Ceride-i Havadis'ten 20 yıl sonra, 21 Ekim 1860'ta yayın hayatına başlayan Tercüman-ı Ahval, özel girişim tarafından ve hazineden yardım almadan çıkarılan ilk Türk gazetesidir. Bu yönüyle Türk basın tarihinde bir dönemin başlangıcı sayılmaktadır. (Girgin, Türkiye'de Yerel Basının Gelişmesi, 1997, s. 7)

Tercüman-ı Ahval 21 Ekim 1860' yayınlanmaya başladı. Gazete önceleri haftada iki kez çıkıyordu. 22 Ocak 1861'den sonra haftada üç kez, daha sonraları da haftada dört-beş kez çıkartıldı. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 11)

Tercümanı Ahval el tezgahında basılmaktaydı. Gazete el tezgahında basıldığı için ve dağıtım örgütü kurulmadığı için güç şartlarda topluma sunulmaktadır. Tercümanı Ahval gazetesinin kısa sürede okuyucu kitlesi artmış neredeyse her gün yayımlanmıştır. Gazete haberlerinde birinci ve ikinci başlıklar atılmış, başlıklarda niteliğine göre puntolar kullanılmıştır. Gazete içeriğinde halkın dikkatini çekecek konular ele alınmıştır. Makale, fiyat listeleri, bankacılık, haber, siyasi, eğiti, gibi konular yer almaktadır.

Tercüman-ı Ahval gazetesi ve Ceride-i Havadis incelendiğinde aralarında rekabet olduğu görülmektedir. O dönemlerde hükümet ile arasındaki ilişkiyi iyi tutan kurumlar daha uzun süreli yayın yapmaktadır. Tercüman-ı Ahval dönemde sebebi kesin belli olmayan nedenler ile kapatılmıştır. Agah efendi; ilk muhalefet örgütünün kurulmasında, milliyetçilik düşünceleri ve fikirleri ile ilk gazete sahibi ve " Türk Gazeteciliği' nin Piri" unvanını almıştır.

Abdül Aziz'in padişahlığı yıllarında Takvimi Vakayi, Ceride-i Havadis, Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkâr, Muhbir, İbret, ve Basiret gibi Türk basın tarihinde özel birer yeri olan gazetelerin yanında ufak bazı gazeteler yayınlandı. Bu gazetelerin bazıları ancak birkaç sayı çıkabildi, bazıları kapanıp kapanıp yeniden çıktı, bazıları sık ad değiştirdi. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 26)

Türk gazeteciliğinde önemli gelişmelerinden bazıları, Latin harflerin kabulüdür. Arap alfabesinden Latin alfabesine geçiş süresi biraz zor olmuştur. İnsanların daha kolay benimseyebilmesi için devlet gazete ve dergilere maddi destek sağlayarak, okurun yeni harflere alışmasında katkı sağlamıştır. O dönemde önemli gelişmelerden birisi de matbaalara dizgi makinelerinin (linotip) gelmesi ile daha hızlı ve kolay sonuç elde edilmiştir. Aynı zamanda kelime ve satırların bloklar halinde dizgi işlemini kolaylaştırmıştır.

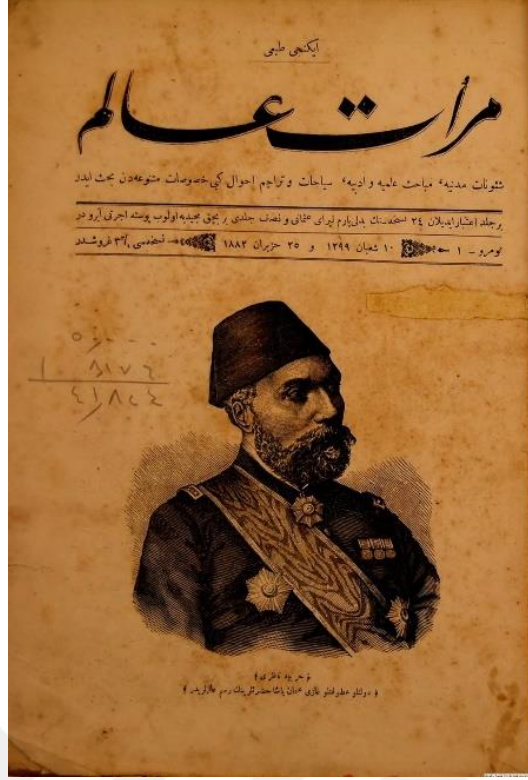
İlk çocuk gazetesi: 1869'da Sıtkı efendi tarafından Mümeyyiz gazetesi kurulmuştur. Bu gazete eğitici yazılar ile dolu olup, çocuklar tarafından ilgi görmesi için her sayı başka renkte kağıtlara basılmıştır. Çocuklar için ikinci gazete 1875'te yayınlanan günlük Sadakat gazetesinin çıkardığı Çocuklara Mahsus Sadakat'tır. Bu

çocuk gazetesinin o zaman büyük ilgi topladığı ve ilk sayısının 3000 basıldığı anlaşılıyor. Zaman ilerledikçe “Bahçe, Çocuk Bahçesi, Çocuk Dünyası, Çocuk sesi” gibi birçok çocuk gazetesi ve dergileri yayınlanmıştır. İlk kadın gazetesi: Terraki gazetesinin 1868’de yayınladığı “Kadınlara Mahsus Gazete”’dir. İkinci Meşrutiyet’ten sonra kadınlar için çıkartılan gazete ve dergilerin birdenbire çoğaldığını görmekteyiz. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 245-249)

Şekil 18 Hakimiyeti Milliye (Wikipedia, 2021)

Hakimiyeti Milliye: 1919 yılının son günlerinde Ankara’ya gelen Atatürk’ün ilk yaptığı işlerden biri Müdafai Hukuk Cemiyeti’nin kararlarını duyuracak bir gazetenin çıkartılmasını ele almak olmuştur. O zaman doğru dürüst bir basımevi yoktu Ankara’da. Konya’dan bir baskı makinesi getirtilerek Meclisin bahçesindeki bir binaya yerleştirildi. Gazetenin adını da Atatürk koydu: Hakimiyeti Milliye. 10 ocakta çıkmaya başladı bu gazete. İlk sayıdaki başyazı Atatürk’ündür. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 129)

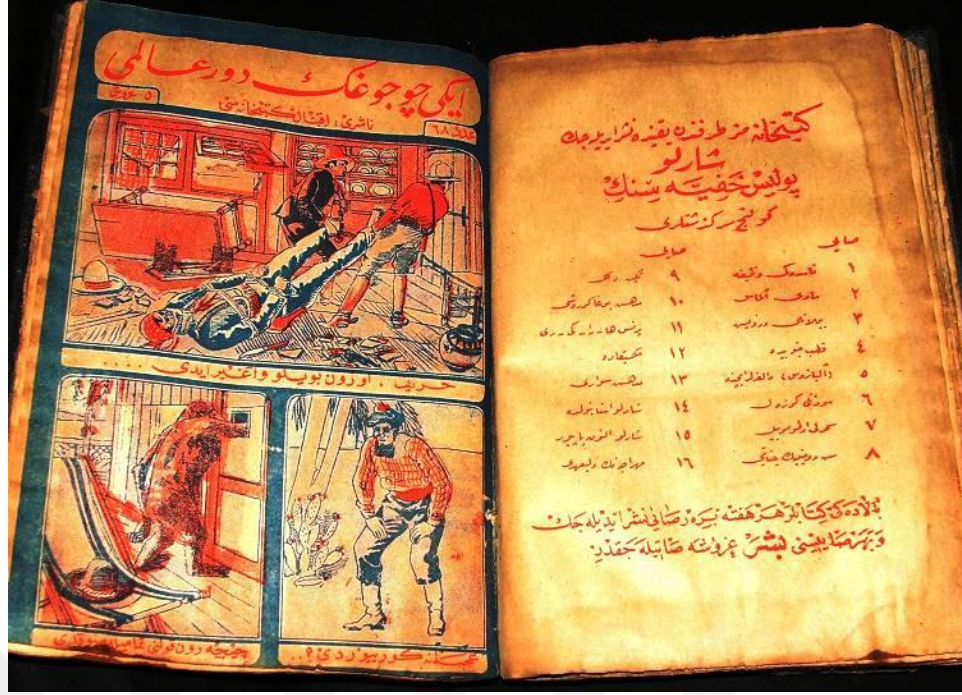

Resim 4.1 Mirat Dergisi (Tefrika Roman, 2021)

Türk basın tarihinde ilk resimli süreli yayın Mirat dergisidir. Mirat Dergisi ilk defa hicri Ramazan 1279 tarihinde çıkmıştır.

Mizah gazetesi: Türkiye’de Filip efendi tarafından kadınlar için ilk haftalık gazeteyi çıkartan bu Terakki olduğu gibi, haftalık ilk mizah gazetesini de Letaifi Asar adıyla Terakki çıkarmıştır. Mizah dergisi: Teodor Kasap tarafından çıkarılan Diyojen ilk mizah dergisidir. Genellikle kaynaklarda Türkiye’de mizah basın tarihi Diyojen’le başlamış olduğu yazılmaktadır. Çünkü Letaifi Asar günlük bir gazetenin haftalık özel sayısı olmasından dolayı ilgi görmemiştir. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 238-240)

Mizah basını Türkiye’de kısa sürede talep görmüştür. Bunun sebepleri arasında Türk toplumunun mizah anlayışının alt yapısının olmasından kaynaklanmaktadır. Türk toplumunun mizah geleneği: Bektaşî fıkraları, Nasrettin Hoca, Karagöz, İncili Çavuş, Orta oyunu ve meddah gibi geleneklerinden dolayı Türk toplumunun mizah anlayışı geniştir. Dönem ilerledikçe çıkan Mizah dergi ve gazetelerin sayısında artış görülmektedir.

Şekil 19 Vaka-yı Tıbbiye – Tıp Dergisi (Wikipedia, 2021)

Osmanlı döneminde gazetelerin çıkmasından kısa bir süre sonra 1849 senesinde ilk dergi olarak Vaka-yı Tıbbiye yayımlanmıştır. Osmanlı döneminde çıkan ilk dergilerin büyük bir kısmı bilimsel nitelik taşımaktadır. İlk resimli Türk dergisi; Mustafa Refik tarafından 1862 yılında “Mirat” olarak yayımlanmıştır. “Mümeyyiz” 1869 yılında çıkan ilk çocuk dergisi olmuştur.

Dergiler toplumun yaşam biçimlerini, siyasal koşullarını ve gelişim aşamalarını anlamak için gazete kadar önemli yayın organıdır. Ancak günümüzde okuma alışkanlığının bulunmamasından kaynaklı dergi satışlarının düşük olduğunu söyleyebiliriz. İlk gazetenin yayınlanmasından sonra dergicilik ülkemizde yaygınlaşmaya başlamıştır. Kadın gazete ve dergilerinin çoğalmasının sebebi, kadınların eğitim seviyelerinin artması ve okuma, yazma, eğitim, kültür düzeylerinin artmasında öncü olmasıdır. Bu artış sayesinde kadın gazetecilerinde arttığını görülmektedir.

Cumhuriyet öncesi dönemde çıkan dergiler daha çok bilimsel nitelikte olup şöhret kazanmak için çıkarılmıştır. Osmanlı tarihinde belirli süre yaşanan baskılı yönetim gazetelerde durgunluk yaratmıştır. Bu dönemde dergiler yazınsal ve sanat içerikli olduğu için gazeteler gibi kapatılma cezası almamış, bu da halkın dergilere olan ilgisini artırmıştır.

4.2 Cumhuriyet Sonrası Basın

Muhbir: Türkiye dışında yayınlanan ilk gazetedir. Kısa bir süre sonra Yeni Osmanlılar Muhbir'in derneği temsil eden bir organ olmayacağını belirterek yeni bir gazete çıkarmaya karar verildi; Hürriyet böyle doğmuştur. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 38-39)

Sedat Simavi pahalı haber uygulaması başlatarak gazeteciliği edebi yönünü köreltmıştır. Hürriyet gazetesinin içeriğinin hızla değişmesi büyük boyutlara fotoğraflar basılması hızlı bir şekilde tiraj almasını sağlamıştır. Aynı zamanda Hac röportajları yayımlanmıştır ve Kabe fotoğraflarını ilk sayfada bastırarak tirajını daha da arttırmıştır. Türkiye'deki ilk daktilo kullanımını Hürriyet gazetesindeki muhabirler yapmıştır.

Sedat Simavi birçok mizah dergileri ve gazete çıkarmıştır. O dönem kaynaklar tarafından incelendiğinde Hürriyet gazetesinin bağımsız ve tarafsız bir gazete olduğu görülür. İnsanları etki altında bırakmak yerine, edinilen bilgileri olduğu gibi yansıtıp görüşleri ve düşünceleri okura sunmak gazetenin tirajını yükseltmiştir.

Hürriyet her şeyden önce çok modern bir baskı makinesi ile işe başlamıştır. Sedat Simavi Hürriye'in ilk hazırlıklarını yaparken, daha 1946'a Amerika'ya, saatte beş ren üzerinden 44 bin sayı basabilecek bir rotatif ısmarlamış ve bununla başlamıştır işte. Sedat Simavi gazeteciliğe ressamlıktan, desinatörlükten, karikaürcülükten geldiği için gazeteye sayfa yapısı bakımından güzellik vermesini bilen bir yönetici olmuştur. Hürriyet'in bütün yazıları ortanın altında bir kültür düzeyinde olan okuyucuların kolayca anlayabileceği bir dilde yazılmış, bu da geniş okuyucu kitleleri kazandırmıştır gazeteye. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 175)

Şekil 20 Hürriyet Gazetesi İlk Sayısı / Peramezat, 2021)

Hürriyet gazetesi döneminde toplumun ilgisini çekecek yazılar yayınlamaktadır. Heyecanlı olayları anlatıp insanların duygularını harekete geçirip, gerçeğe yakın resimler ile haberler yayınlaması Türkiye’de en büyük gazete olmasının etkenlerindedir. Hürriyet gazetesinin insanlar tarafından ilgi çekici olmasının sebeplerinden birisi de inandırıcı bir hissiyat ve daha önce görülmemiş bir gazete düzeni ve görsel açıdan zengin olmasıdır.

Ayrıca gazete tirajların artmasının büyük sebeplerinden bazıları ise, içeriğinde haber ve fotoğrafların öncelik taşınmasıdır. Bu yenilikçi yaklaşım "Hürriyet" gazetesinde görülse de bir süre sonra diğer gazetelerde bu yenilikçi yaklaşımdan etkilenmektedir. Basın tarihinde en büyük yenilikçi yaklaşım Hürriyet gazetesinin yayınlaması ile görülmüştür. Hürriyet gazetesi geniş halk kitlesi ve ilgi çekici haberler, makale, yazılar ve fotoğraf, görsellik açısından zengin olduğundan kaynaklanmaktadır.

Basın tarihi incelendiğinde ilk gazetelerin çıkıp kısa sürede kapanmalarının en büyük sebeplerinden birisi basın yasaklamalarıdır. Basın yasaklamaları ise başkası hakkında asılsız haberler, devlet ile ilgili haberlerde karşıt durumların söz konusu, halkı kötülemek, devlet memurları aleyhinde asılsız yazılar yazmak ve devlete gelen resmi yazıların yayınlaması gibi birçok durumu kapsamaktadır. Bu gibi kuralları

uygulamayan yayınların gazeteleri kapatılıp ayrıca para cezası ve hapis cezası uygulanmaktadır. Bazı dizgin yanlışlar yüzünden de gazeteler kapatılmaktaydı. Dönemde zamanla gazetelerde sansür ve yasaklanan kelimeler kuralları uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca bu kurallara uymayan kitaplarında o dönemde yakılması uygun görülüyordu. Bu durumda toplumun ve insanların düşünce özgürlüğünü ellerinden alınması anlamına gelmektedir.

İkdam Meşrutiyetin ilk yıllarında 40.000'e kadar basmış bir gazetedir. Türkiye'ye ilk olarak rotatifi getiren İkdam'dır. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 75)

Araştırma taramaları sonucu edilen bilgiye göre Rotatif: Kısa sürede, çok sayıda basım gerçekleştiren bir basım makinesidir.

Müttereke yıllarında Milli mücadeleyi destekleyen gazeteler olduğu gibi desteklemeyen gazetelerde mevcuttur. Buradan da anlaşıldığı gibi toplum özgürdür. Meşrutiyetten sonra gazeteciler için yeni kurallar düzenlenmiştir ve bu kurallar karşısında gazetecilerin özgürlüğü meydana gelmektedir. O dönemde bu karar karşısında gazeteciler daha hür olmakla birlikte baskı makinelerin çalışma süreleri uzatılmıştır. Bunun nedeni ise gazetelerin tirajının yükselişte olduğu anlaşılmaktadır. Bu döneme kadar kapatılan gazetelerin birçoğu yeniden çıkmıştır. Ayrıca gazeteler ve dergilerde artış gözlenmektedir.

Milli mücadeleyi destekleyen gazetelerden birisi de İleri'ye gazetesidir. İleri'ye 1919'da Celal Nuri İleri ile kardeşi Suphi Nuri kurmuştur. İleri'ciler İttihatçıları ve İstanbul Hükümetini sert bir dille eleştirerek Milli Mücadeleyi destekler. Anadolu'daki cephe haberleri ilk olarak İleri'de yayınlanır. Mustafa Kemal duyulmasını istediği haberleri İleri'ye ulaştırır ve Atatürk'ün yolladığı yazılar bu gazetede başka adlarla yayınlanır. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 122)

Şekil 21 İleri Gazetesi (Moda Muzayede, 2021)

Kurtuluş savaşı döneminde baskı makineler at ve öküz arabaları ile ilden ile taşınmış ve en ilkle koşullar altında gazeteler yayınlanmıştır. Meslekten mürettip yoktur, matbaacı yoktur, kağıt yoktur, mürekkep yoktur, yedek parça yoktur... ama her şeye rağmen gazete çıkartılmıştır Milli Mücadele'ye katılanlar. Bu yıllar Türk basın tarihinin kahramanlıklarla dolu, en övünçlü dönemlerinden biri sayılmaktadır. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 127)

Anadolu Ajansı İstiklal savaşı yıllarında, 6 Nisan 1920'de Ankara'da Atatürk'ün kararıyla kuruldu. Ajansın adını da Atatürk koymuştur. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 132)

Anadolu Ajansı tarihi incelendiğinde, kurulmasında ki etkenler hızlı haberler ve bilgi vermesi, kısa sürede her yere ulaştırılması olarak görülmektedir. O dönemlerde iç dış isyanlar sebebi ile gazetelerin bazıları kapanmıştır. Gazetelerde dönemin siyasi olaylarını gazete sahiplerinin düşünceleri ile çıkartılan haberler olduğu için halk ayaklanmaları görülmektedir.

Meclis buna karşı basın kanunu tasarısında yenilikler yapmıştır. İnönü basın özgürlüğünün kısıtlanmaması gerektiğini dile getirmektedir. Ancak iç karışıklığı önlemek için ve toplumun ilerleyebilmesi için, bunun yerine yeni bir yasa düzenlenmesinin uygun olacağı dile getirmiştir. Bu önerge de asılsız ve toplumun

huzurunu bozacak yazılar yayınlayan gazeteleri Hükümetçe geçici olarak kapatılacaktır. Ancak bu durumun tekrarı söz konusu olduğunda ise gazete tamamen kapatılıp, sorumlu olan kişiler başka gazete ve yayınlarda 3 yıl süre ile çalışamayacaklardır. İlerleyen sürelerde Matbuat kanunu ile basına önemli zorunlulukla gelmiştir. Bu zorunluluklardan bazıları; toplumda ceza almış kişilerin gazete çıkarılamayacağı gibi gazete ve dergilerin başyazarlarının, genel yayın müdürleri veya yükseköğretim bitirmiş olmaları gerektiği ve ülkenin genel politikası hakkında yazılan yazıların hükümete bildirilmesi gerektiğidir.

1931-1938 yılları arasındaki basın tarihi gazetelerde yazılan yazıların ve haberlerin tamamen yazarlarına bırakılması dönemin zamanla basın tarihinin özgürleştiğini göstermektedir. 1938 yılında basın özgürlüğü nedeni belli olmayan sebeplerden dolayı kısıtlanmıştır. Maddi gücü olmayanlar ve ruhsatname alma zorunluluğu gibi birçok düzenleme getirilmiştir. 1939 yılındaki basın tarihinin değişmesinin en önemli etkeni Atatürk'ün ölümüdür. İnönü Cumhurbaşkanı olmuştur ve basının özgürlüğü kısıtlanmıştır. Birçok gazete ve dergiler kapanmıştır. 1946 yıllarında Adnan Menderesin getirdiği kararlar ile basın özgürlüğü tekrardan gündeme gelmektedir. O dönemde kapatılan gazeteler olmuştur. Bu dönemde en önemli gelişmelerden birisi de Hürriyet ve Milliyet gazetesinin temelleri atılmıştır.

4.2.1 1950 Yıllarında Türk Basın Tarihi

Milliyet: 3 Nisan 1950'de Ali Naci Karacan tarafından kurulmuştur. Çok modern bir teknikle ve güzellik endişesiyle basılan Milliyet, Hürriyet'ten farklı olarak, değişik konularda her gün bol yazı, haber ve zengin bir özle aydın ve yarı aydın kitleleri kazanmaya yönelmiş bir gazetedir. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 176)

Şekil 22 Milliyet Gazetesi (Gökçe Koleksiyon, 2021)

1950 döneminde siyasal olaylar sebebi ile çoğu gazeteler muhalefete kapı açmışlardır. Bu sebep ile tekrardan bir kanun düzenlenmiştir ve bu kanundaki bazı yasalar hala günümüzde yürürlükte olan basın kanunlarıdır. Bu kanunlardan bazıları; Gazete ve dergi çıkartmak için ruhsat yerine bildiri vermek yeterli olacaktır. Basın yayınlarında suç sayılan yazıların gazete veya dergi sahiplerine kapanması durumu yerine hukuki ve mali sorumluluk getirilmiştir. Dönem içinde devlette yaşanan siyasal olayları sebebi ile basın yayınlarına birçok yasak gelmiştir. Basın yayın tarihi incelendiğinde Milli Birlik Hükümeti'nin basın özgürlüğünün sağlanması için kanuna birtakım maddeler eklemiş ve maddeler çıkartmıştır.

4.2.2 1960 Yıllarında Türk Basın Tarihi

1960 yıllarında ofset baskının çıkması sebebi ile kaliteli renkli gazete ve daha hızlı bir sunum ön planda olmuştur. Bu dönemde bazı gazeteler, tipo baskı ile renkli fotoğraf basmaya çalışmıştır ancak ofset baskı hızını ve kalitesini elde edememişlerdir.

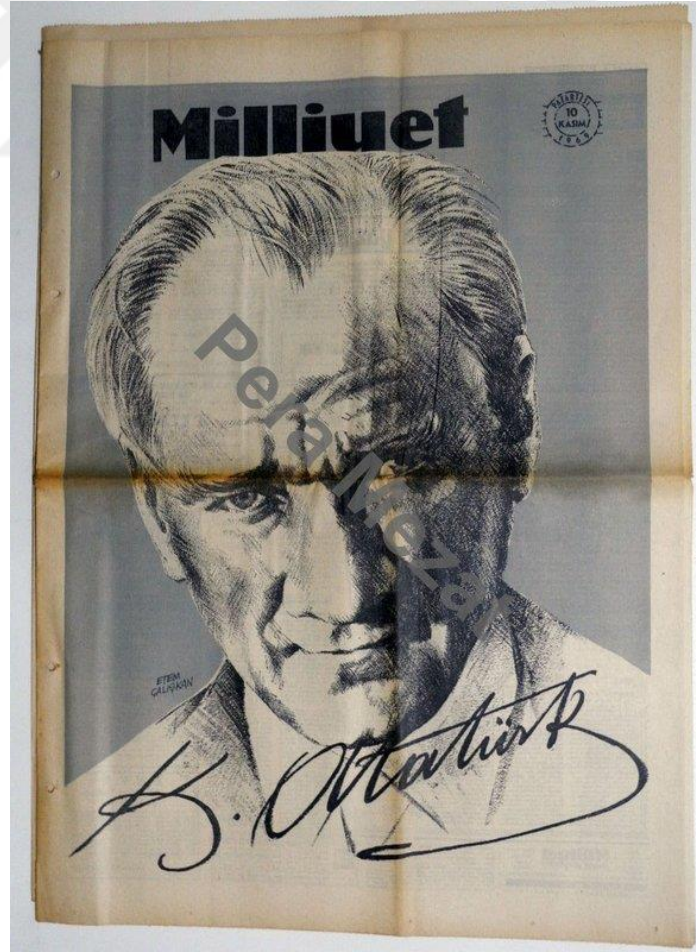
1966 yıllarında, Süleyman Demirel'in Başkanlığı döneminde en büyük gürültülere yol açan bir konu "Temel hak ve hürriyetler kanunu tasarısı" idi. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 222)

Bu tasarıda propaganda yapmaya yönelik haberler, yazılar, karikatürler gibi unsurları ele alan gazeteler veya kişiler için ağır cezalar bulunmaktadır. Ancak bu ağır

tasarılar karşısında toplum ayaklanmıştır ve böylece tasarı uygulanmaktan vazgeçilmiştir. Basın tarihi incelendiğinde basın özgürlüğü olduğu zaman dilimlerinde gazete tirajları yükselmektedir.

Bu dönemde Günlük gazeteler ofset'e geçmeye başlamışlardır. Resimlerin ve renklerin çekiciliği geniş kitleleri etkilemiş ve yeni tekniklerle basılan gazeteler çok büyük tirajlara yönelmiştir. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 225)

Heyecan uyandıran haberler yayınlayan gazeteler, yorum ve düşünce haberleri yayınlayan gazetelere göre talebin daha fazla olduğu görülmektedir. Gazetelerin tirajının yükselmesinin sebeplerinden bazıları ise toplumun eğitim ve kültür düzeyinin artması ile doğru orantılıdır. Gazete ve dergilere yoğun talep görüldüğü için eğitim açısından okullarda gazetecilik bölümlerine yoğun talep görülmektedir. Dönem incelendiğinde teknolojinin ilerlemesi sadece televizyonun gelişmesini değil aynı zamanda baskı makinelerinde gelişmesini sağlamıştır. 1969 yılında Milliyet gazetesi 10 Kasım tarihinde Atatürk'ün portresini tipo baskı ile renkli basmıştır.

Şekil 23 Milliyet Gazetesi 10 Kasım 1969 (Peramezat, 2021)

"Günaydın" gazetesi 1968 yılında çıkmış ofset baskı ile basılmıştır. Sonra Hürriyet gazetesi ve diğer gazetelerde ofset baskıya geçiş yapmışlardır. Ayrıca Türkiye'de okuma yazma oranı düşük ve yetersiz olması sebebiyle görsel fotoğraf oluşumu okumak değil, bakmak-görmek anlayışını ön plana geçirmiştir. Televizyon iletişim aracı daha hızlı olduğu için gazete geri planda kalmasın diye ofset baskıya daha çok ağırlık verilip, gazete basımları hızla ilerlemiştir. Teknoloji hızla ilerlediği için, ulaşım ve iletişim ağları artmıştır. Makineler gereksinime cevap veremez hale gelmiştir. Sürekli makine yenilenmeye yönelik durumlar söz konusudur. Zaman ile bilgisayarlı sistemlere geçilmiştir. Baskıları hızlandırmak için; bobinin otomatik takılması, otomatik mürekkep ayarları gibi tasarruf etmek amaçlı fikirler ile yeni sistemler üretilmeye başlanmıştır.

Bölgesel gazetecilik: Ülke çapında dağıtımı ve satışı olmayan gazetelere bölgesel gazete denir. Bizde ilk bölgesel gazete Mithat Paşa'nın Tuna valisi bulunduğu sırada, 1865'te, Ruscuk'ta çıkardığı Tuna gazetesidir. Önceleri haftada bir çıkan bu gazete sonraları haftada iki kez yayınlanmaya başlamıştır. (Topuz H. , Mart, 1973, s. 235-236)

Bölgesel gazeteciliğin diğer gazetelerden daha fazla talep görmesinin sebebi ise o bölgede olan haberlerin yoğunluğu, toplumu kendi yerleşiminde haber alan, o bölgenin toplumunu ilgilendiren yazılar yayınlanmasından dolayıdır.

Haldun Simavi'nin, 26 Kasım 1967 tarihinde kurduğu "Günaydın" gazetesi 1968'de Web Ofset tesislerinde renkli basılmıştır. (Münir, 1993, s. 46)

Simavi ailesi web ofset ileri matbaacılık A.ş.'yi kurmuştur. O dönemde ABD'de kullanılan bir tekniktir. Türkiye'de bu teknik gazete basmak için düşünülmesi de kısa bir süre sonra renkli fotoğraf yayımlamak üzere "Yeni Gazete" bu teknik ile basılmıştır. İstenilen hedefi vermeyince "Son" gazete yayımlanmıştır. Abartılı fotoğraflar ve görseller kullanılmıştır. Fakat hedefledikleri tirajı olmamıştır. Erol Simavi ve Haldun Simavi anlaşamamış, ayrılmışlardır. Haldun Simavi "son" gazetesini kapatmıştır. "Günaydın" gazetesi rekor kırmıştır. Günaydın kısa sürede insanlar tarafından benimsenmiştir. Mizanpaj ve baskı sistemi ile tirajını yükseltmiştir. Teknoloji hızla ilerlerken bilgisayarların gazete hazırlanmasındaki önemi artmıştır. Gazete mizanpajı, dizgi, fotoğraf düzenlemeleri, renkler, fontlar, dizgiler gibi teknikler

hızlı bir şekilde yapılmaktadır. Gelişmiş bilgisayar teknoloji sayesinde baskıya daha hızlı hazırlanmaktadır.

Patron gazeteciliği ikinci Dünya savaşıdan sonra bu gelenek sona ermiştir. İnsanlar basınla yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bazıları ise gazete kurmaya başlamışlardır. Bu geleneği son erdirenler başlarında gelen Safa Kılıçoğlu olmuştur. "Yeni Sabah" gazetesini satın almıştır. Hürriyet gazetesinden sonra ikinci olarak en çok satanların listesine girmiştir. Basın Mesleğinde çalışanlar ile çalıştıranlar arasındaki münasebetlerin tanzimi kanunu çıkışından sonra Safa Kılıçoğlu tepki gösterip, Yeni Sabah gazetesini kapatmıştır. Yeni İstanbul gazetesini Habib Edip tarafından kurulmuştur. Seçkinlere seslenen bir gazete olmasına rağmen pek ilgi görmemiştir. Üniversite çevrelerinde ve gençlerin tepkisini alan Yeni İstanbul gazetesi bir süre sonra kapanmıştır. Akşam gazetesini 1918'de Necmettin Sadak kurmuştur. 1957 yılında ise ünlü iş adamı Malik Yolaç Akşam gazetesini satın almıştır.

4.2.3 1970'li Yıllardan Günümüze Türk Basın Tarihi

Cumhuriyetin erken dönemlerindeki şartlar neden ile gazeteler, Anadolu'ya geç ulaştırıldığı için, sayfaların eski haberler ile dolmaması için inceleme yazıları ve roman tefrikaları yazılmıştır. Malik Yolaç, Akşam gazetesini satın aldığı dönemde gazete tirajı zirvelere ulaştığı için, gazetenin Anadolu'ya taşınması düşünülmüştür. Daha hızlı bir şekilde ve fazla dağıtmak için önce vapurlar ile sonrada hava yolu uçak dağıtım uygulamasına geçmişlerdir. Fakat artan gazete tirajına makineler yetişememiştir. Bu sebep ile öğleden sonra baskı yapmaları gerekmiş olup "taşra baskısı" uygulaması başlamıştır. Taşra baskısına gidecek olan gazeteler, gündüz basıldıktan sonra akşam araçlara yüklenmektedir. Fakat karayolları ile taşınan gazetelerin, karayolu uygunsuz işgal ettiği ve kazalara neden olduğu saptanınca Güneş Matbaası kiralanıp gazete yerine, baskıya hazır bir şekilde matris gönderilmeye başlamıştır. Bunun üzerine Akşam gazetesi Anadolu'da her gün satılan ilk İstanbul gazetesi unvanını almıştır. Okuyucuların magazin yazıları ve sayfaları ilgisini çekse de dönemin şartları gereği siyasi olaylar nedeni ile sol görüşlü bir gazete haline gelmiştir. Bu durum karşısında ve Malik yolaç'ın gazete ile yeteri kadar ilgilenememesi gazetenin tirajını düşürmüştür ve zarar etmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sonrasında Akşam gazetesi, 1971 yılında Türk-İş bağlı Türkiye İşçi Sendikası'na satılmıştır. Bir süre geçtikten sonra Akşam

gazetesi resmi ilan gazetesi niteliğine bürünmüş olup, yeterince talep olmaması neden ile kapanmıştır.

1980 yıllarında basında askeri yönetim etkili olmuştur. Bu durumundan olumsuz etkilenen basın toplumu bilgilendirme, haber verme yazılı basınından uzaklaşmış magazinleşmeye yönelmiştir.

Yerel basın, ülkenin çeşitli yörelerinde, özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim birimlerinde, il, ilçe ve beldelerde, günlük, haftalık ya da daha fazla aralıklarla yayımlanan, yayımlandıkları yörenin haberlerini veren, sorunlarını dile getiren, halkın isteklerini ilgililere aktarmayı hedefleyen yazılı basın organlarıdır. (GEZGİN, 2007, s. 245)

Yerel (yöresel) basın, Türk kamuoyunda “Anadolu basını” ya da “taşra basını” olarak da adlandırılmaktadır. Genel bir anlatımla yerel basın, sınırları dar ve tanımlanmış bir yörede, (kasaba, kent ya da bölge) yöre halkını bilgilendirmeye, eğitmeye, eğlendirmeye, böylece kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaya çaba gösteren kitle iletişim araçlarıdır. (Girgin, 2001, s. 160)

Yerel basının önemli faktörlerinden bazıları ise o toplumda yaşayan bireylerin sorunlarını çözmeye yardımcı olmak, insan ilişkilerinde olumlu gelişmeler sağlamak ve iyi bir gözlemci olmak gerekmektedir. Yerel basın aynı zamanda Ülke’ye toplumları bilinçlendirmek adına yarar sağlamaktadır.

Yerel basın halk ile iç içe yaşadığı için toplumu daha iyi tanımakta olup sorunları ve gelişmeleri daha hızlı dile getirip, kısa bir sürede çözüme ulaştıracak gelişmelere sahip bir kitle iletişim aracıdır. Yerel basın bazı kaynaklarda incelendiğinde Anadolu basını olarak geçmektedir.

Anadolu Basını, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda, önemli görevler üstlenmiş bir basındır. Bu görevleri yerine getirirken, ulusal birlik ve bütünlük ilkesinden asla taviz vermemiştir. Nitekim Atatürk, Anadolu Basını’nı, üstlendiği yüce görevi başarısından ötürü, “fazilet adaları” olarak adlandırmıştır. (Girgin, 1997, s. 39)

Bu durum karşısında yerel basın, demokrasi yönünden gelişim sağlamıştır. Yerel basın gazeteleri kendi içinde iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümdeki yerel basın gazeteleri babadan oğula geçen gazeteler olup, eski yöntemler kullanılarak

basılan ve az kişinin çalıştığı, kapanmaması için çok fazla emek harcanılan gazetelerdir. Yerel basında ikinci bölüm gazeteleri ise ofset baskı olarak basılmaktadır. Bu bölümdeki gazetelerin tirajı yüksek olduğu için, gazete haberleri, siyasal, ekonomik gibi bulgular toplum üzerinde büyük bir etki bırakmaktadır. Anadolu gazetelerin kapsamında, sahipleri veya yöneticileri genel olarak toplum liderleri, siyasal güçleri olan insanlardır. Anadolu gazeteleri incelendiğinde toplumda siyasal bir etkinin olduğu dönemde, yayımlanan gazeteler siyasal haberler ile dolması gazete tirajını arttırmaktadır.

Yerel gazete, siyasal olarak incelendiğinde kendi yöresinde siyasi görüş ayrılıkları mevcut olduğu için, gazete yöneticileri veya sahipleri kendi görüşlerini yaymak amaçlı gazete yayımlamaktadır. Bu unsurda fikir ayrılıklarına yer verildiği ve herkesin özgür olabileceği yansıtıldığı için gazete tirajını arttırmaktadır. Aynı zamanda demokratik düşüncenin yayılmasında da önemli rol oynamaktadır.

Türkiye’de yerel basının öncüsü sayılabilecek ilk gazeteler, Osmanlı döneminde yayımlanan “vilayet gazeteleridir. Daha sonraları yerel basın “taşra basını”, “Anadolu basını” ya da “mahalli basın” şeklinde adlandırılmıştır. (GEZGİN, 2007, s. 112)

Basın-yayın (kitle iletişim araçları, kitlesel medya), günlük dilde radyo, televizyon, gazete, dergi gibi elektronik veya yazılı basın organlarını anlatmak için kullanılan bir terimdir. Bu araçlar yazılı (gazete, dergi), sözlü (radyo), görsel (televizyon) ya da elektronik (bilgisayar) olabilir. Bu çeşitlenme sebebiyledir ki basın deyiminin yerini medya almıştır. (Koloğlu, 2006, s. 16)

19. yüzyıldan önceki dönemlerde reklamın gelişmemesinin etkileri, haram-helal, hakka girmemek ve israftan kaçınmak gibi mantığın oluşmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebep ile Türk toplumunda gazeteciliğin başlaması matbaanın gelişmesinden uzun bir süre sonra gerçekleşmiştir.

4.3 Geçmişten günümüze bazı gazete kapaklarının evreleri (1930-2021)

Akşam Gazetesi

Necmettin Sadak tarafından 1918 yıllarda kurulan akşam gazetesi, akşam çıkan bir gazete olduğu için bu adı almıştır. Günümüzde Akşam Gazetesi; “Türk Medya Yayın Gurubu” tarafından yönetilmektedir.

1942

1950

1960

1971

1996

2021

Şekildeki Akşam gazetesi kapaklarının incelediğimizde, 1940-1960 yılları arasında içeriklerde espas değerlerinin az olması ve sık sütunlar halinde yazılması ve gazetelerinde renksiz basılmış olması gazetede siyah alanların çoğalmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda görsel açıdan zenginleşmiş ve font kullanımının öneminin

arttığı anlaşılmaktadır. 1990 yıllarında ise grid sisteminin öneminin arttığı görülmektedir. Grid sistemi daha düzenli bir tasarımın oluşmasının yanı sıra göz yormadığı için okuyucuya okurken konfor sağlamaktadır. Günümüzde akşam gazetesi incelendiğinde grid sistemine uymaya çalışsa da tasarım olarak bazı sayılarında renk düzeni ve görsel yerleştirme de göz yorabilmektedir. Akşam gazetesi e-gazete uygulaması ile kendini geliştirerek günümüzde dijital yayıncılığa adım atan gazetelerin başında gelmektedir.

Akşam e-Gazete
Dergiler ve Gazeteler
★★★★☆ 15

Şekil 24 Akşam Gazetesi Mobil *e-gazete*

Cumhuriyet Gazetesi

Cumhuriyet gazetesi 1924 yılından itibaren Türkiye’de yayımlanan günlük gazetedir. Cumhuriyet gazetesi 1930 yıllarında ilk defa linotip baskı ile resimli bir şekilde yayımlanmıştır.

Linotip baskı: Bir çeşit harfleri bloklar şeklinde dizginleyen dizgi makinesidir.

Aşağıdaki gazete kapakları incelendiğinde 1940-1970 yıllar arasında metinlerde kullanılan fontların değişkenliği söz konusudur. Görsel ile metinlerin

desteklenmeye çalışıldığı bu dönemde metinlerin espas değerleri bazı sayfalar da daha net görülse de uzaktan bakıldığında siyah tonlarının hakim olduğu ve gözü yoran bir tasarımın olduğu gözlemlenmektedir. 1990 yıllarında cumhuriyet gazetesinin kapak tasarımlarında eskiye nazaran daha iyi bir hal aldığı aşikardır. Günümüzde cumhuriyet gazetesi diğer gazetelerin tasarımlarına göre daha düzenli, gözü yormayan, font kullanımının görsellerle uyumu ve istenilen mesajı vermekte başarılı olduğu görülmektedir.

1940

1950

1961

1971

1997

2021

Cumhuriyet
Cumhuriyet Gazetesi
★★★★★ 2 B

Şekil 25 Cumhuriyet Gazetesi Mobil e-gazete

Cumhuriyet gazetesi de e-gazete uygulaması ile dijital yayıncılığa adım atan gazetelerdendir. Abonelik oluşturarak gazetelerin pdf şeklinde okunmasına olanak sağlamaktadır.

Cumhuriyet gazetesi; logo rengi ile dijital yayınlarda tasarımlarına yer vermektedir. Diğer mobil gazetelere göre daha anlaşılır ve basit bir ara yüz hakimdir. Bu sayede okuyucunun istediğine ulaşmasına hızlı bir şekilde olanak sağlamaktadır. Hızla ilerleyen teknoloji ile grafik tasarımın dijital yayınlara etkisi gün geçtikçe artmaktadır. Bu sayede hedef kitleye istenilen mesajı hızlı ve etkili bir şekilde vermekte olan bir nesil yetişmektedir.

Hürriyet Gazetesi

Sedat Simavi tarafından 1948 tarihinde kurulan hürriyet gazetesi, günümüzde Demirören holding tarafından yönetilmektedir. Hürriyet gazetesi 1930'lu yıllarda ofset baskıya geçerek görsellerin renkli basılmasından kaynaklı kendi bünyesinde birçok avantaja sahip olmuştur.

1950

1961

1971

1995

2004

2021

Hürriyet gazete kapakları incelendiğinde 1950 yıllarında sayfa düzeninin daha düzgün olduğu görülürken 1960-1970 yıllarında sayfa düzeninde karışıklık olduğu görülmektedir. Bu karışıklığın nedenlerinin başında; metinlerde seçilen fontların ve renklerin başarısız olmasından kaynaklanmaktadır. 1990 yıllarında hürriyet gazetesi, daha çok göze hitap eden tasarımları ile karşımıza çıkmaktadır. 2000'li yıllarda font kullanımının ve başlıkların puntosu ile önceki yıllara göre daha başarılı olduğu

gözelemlenmektedir. Günümüzde hürriyet gazetesi kapak tasarımlarında sayfa düzenini koruyup, renk uyumunu görsellerle destekleyen gazeteler arasında yer almaktadır.

Şekil 26 Hürriyet Gazetesi Mobil e-gazete

Milliyet Gazetesi

Milliyet gazetesi 1926 yılında Siirt milletvekili Mahmut Soydan tarafından kurulmuştur. Günümüzde milliyet gazetesi Demirören holding tarafından yönetilmektedir. Milliyet gazetesi Türkiye’de en etkili siyasi gazeteler arasında yer aldığı için zaman zaman tirajlarının düştüğü ve yükseldiği dönemler olduğu görülmektedir. Günümüzde milliyet gazetesi web sitesinde üyelik oluşturarak tarih ve sözcük belirtip belirtilen sözcüklerin geçtiği tüm haberlere ulaşmak mümkündür. Milliyet gazetesi bu sunduğu olanak ile diğer gazetelere fark atmaktadır.

Aşağıdaki gazete kapakları incelendiğinde 1960 yıllarında sayfa düzeni diğer yıllara göre daha düzensiz görünse de genel olarak 1970 ve sonrasında font, renk, espas aralığı, başlık puntoları ve görsel tasarımı başarılı görülmektedir. 1960 – 1980 arası gazete kapaklarında beyaz boşluk bırakmamaya çalışan bir düzenleme hakim iken

1990 sonrası beyaz boşlukların bir tasarım unsuru olarak değerlendirildiğini görmekteyiz.

1960

1971

1980

1994

2006

2021

Sayfa düzeninde bol görsel kullanılması dikkat çekmenin yanı sıra sayfaya hareket kazandırmaktadır. Milliyet gazetesi ve birçok basılı yayınların dijital yayına geçmesiyle birlikte tasarımlarda sade ve hemen hemen her birinde basit ara yüz ile karşılaşmaktayız. Bunun sebebi net anlaşılabilir olmak ve bütünlük sağlamaktır.

Şekil 27 Milliyet Gazetesi Mobil e-gazete

Diğer mobil gazetelere göre biraz karışık bir ara yüz hakim olmasına rağmen çağa ayak uydurup kendisini geliştiren gazetelerin başında gelmektedir

Basın yayın organlarında önceki yıllar incelendiğinde gazetelerde ve dergilerde teknolojik imkanların etkisiyle daha çok içeriğe dayalı bir anlayışın olduğu görülmektedir. Günümüzde ise bu anlayış yerini, zengin içeriklere ve estetik açıdan güçlü görsellere bırakmaktadır. Bu gelişmeler gazete ve dergiler için sayfa tasarımını gün geçtikçe daha önemli hale getirmektedir.

4.4 Gazete Sayfa Tasarımlarında 5N 1K Formülü

Ülkemizde gazete tasarımı 5N 1K formülü ile çalışmalarını sürdürmektedir.

5N: Birinci “ne”, ikinci “neden”, üçüncü “nasıl”, dördüncü “nerede”, beşinci “ne zaman” sorusunu simgelemektedir. 1K: “kim” sorusuna yanıt verilecek durumu simgelemektedir.

Gazetelerde sayfa düzeni okuyucuların dikkatini çekmek, verilmek istenen mesajın önemini vurgulamak ve gazeteye fark edilebilir bir görsel karakter vermek için önemlidir. Günümüzde okuyucuyu etkilemek için sadece iyi bir içeriğe ya da iyi bir görsele sahip olmak yeterli değildir. Gazete tasarımlarında en ağırlıklı unsur yazıdır. Bu yüzden sayfa düzeninde haberleri önem sırasına göre konumlandırırken tasarımda renk ve bunun yanı sıra yazıların karakterleri ve puntoları da büyük ölçüde önemlidir. Ayrıca sayfa düzenini belirleyen en önemli etkenlerin başında teknoloji gelmektedir. Geçmişten bugüne gazete sayfaları incelendiğinde bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerin sayfa düzenini büyük ölçüde geliştirdiğini söyleyebiliriz.

4.5 Grafik Tasarımın Basılı Yayınlar İle İlişkisi

Başlangıçta haber verme, duyuru gibi olan metinler zamanla görsellikle desteklenip; grafik tasarım, resim, mizanpaj ve matbaa ile günümüze kadar gelmiştir.

İnsanoğlu İlk olarak resimle başlayan mesaj iletme yöntemini, yazı ile devam ettirmiştir. Yazı ve yazılı iletişimin bütün alanlarında kullanılan harf, sayı, sembol, çizgi ve noktalama işaretlerini kapsayan tipografi, mesajı bilgi olarak vermenin dışında görsel olarak da iletebilmektedir. Yazının bir alan üzerinde düzenlenmesi, tasarımın farklı bir dalı olan düzenleme ve sayfa tasarımı gibi konuları yaratmıştır. (Uçar, 2004, s. 144)

Görsel içerikler daha kolay ve hızlı bir etkileşim sağlamaktadır. İnsan beyni, gördüğü bir nesneyi okuduğu bir yazıya göre daha çok akılda tutmaktadır. Yapılan bir araştırmada insanın bir görseli algılama süresi: saniyenin 10/1'i iken, 200-250 kelimelik bir metni algılama süresi ise: 60 saniyedir.

Görseller, kelimelerden daha yüksek sesle konuşmaktadır. Çalışmalarımızı verilmek istenen mesajı netleştiren görsellerle doldurmaktan çekinmemeliyiz. (YÜCEBAŞ, 2006, s. 67)

Gazeteler o dönemin şartlarındaki durumları göstermektedir. Bu sebep ile gazeteler toplumun aynasıdır. Herhangi bir bölgenin ya da dönemin gazetelerini incelediğimizde o toplum hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Geçmişten günümüze gelen sürede her toplum kendisine göre özgü gelenek ve görenekleri mevcuttur. Zaman içinde bazı gelenek ve görenekler yok olsa dahi genel olarak insanoğlu bu kavramları korumak istemektedir. Bu durumda geleneklerini korumak

üzere kendi yöresine, bölgesine ait gelenek ve görenekleri konu alan yazılar ile dolduğu için yerel gazeteciliğin gelişmesini zorlaştırmıştır.

Türkiye'nin en önemli gelişmelerinden birisi “de Türk toplumuna medeniyet kazandıran ve gelişmesinde öncülük eden Tanzimat dönemidir. Bu gelişmeler basın yayının ilerlemesinde önemli bir faktördür.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kitle iletişim araçları iki yönlü bir ilerleme süreci içine girmişlerdir. Bir bölümüyle sınırları aşan bir bütünleşme süreci yaşanmakta; öte yandan da hemen hemen her kent, her kasaba, hatta her semt, her mahalle yerel gazeteye, radyoya sahip olmak istemektedir. (Vural, 1996, s. 1053-1067)

Günümüzde yerel basın, ilkel baskı makineleri, gazete kağıdı temini, ilan ve reklam pastasından adil bir şekilde pay alamama, profesyonel kadro yetersizliği, yaygın basının bölge sayfaları, teknik yetersizlikler gibi sıkıntılar yaşamakta; bu zor şartlar altında, her şeye rağmen ayakta kalmaya çalışmaktadır. Yerel basının yayımlandığı bölgedeki toplumun etrafında meydana gelen olaylar hakkında yazılan haberlerden dolayı, hedef kitlesi daha yaygındır. Yerel basın kuruluşları ekonomik yönden oldukça kısıtlı imkanlar dahilinde, hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Bu durum gazetelerin yeterli sayıda eleman istihdam etmesini ve özellikle de profesyonel elemanlar istihdam etmelerinin önünde bir engel teşkil etmektedir. Bu durum ise, gazetelere gerek şekil gerekse içerik olarak olumsuz yönde etki etmektedir. (GEZGİN, 2007, s. 115-178)

Gazeteci: “maaşla çalışan ya da haber, yazı, sayfa, program başına ücret alan, gazetecilikte (habercilikte) işlevi bulunan süreli bir yazılı, görsel, işitsel kitle iletişim aracında (gazetede, dergide, televizyonda, radyoda, elektronik organda) ya da haber ajansında haber üreten (toplayan, araştıran, seçen, ayıklayan, biçimlendiren, yayımlayan), üretiminde payı bulunan, temel işi ve başlıca geçim kaynağı bu olan kişidir. (Girgin, 2001, s. 133)

Türkiye'de gazetecilik için iletişim eğitiminin önemi kadar estetik açıdan grafik tasarım eğitimi de önemli bir unsurdur. Yerel (yöresel) basın, Türk kamuoyunda “Anadolu basını” ya da “taşra basını” olarak da adlandırılmaktadır. Genel bir anlatımla yerel basın, sınırları dar ve tanımlanmış bir yörede, (kasaba, kent ya da bölge) yöre halkını bilgilendirmeye, eğitmeye, eğlendirmeye, böylece kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaya çaba gösteren kitle iletişim araçlarıdır. Günümüzde,

bazı yerel gazetelerin, sadece reklam ve ilan alabilmek adına bir iki sayfa halinde çıkmaları ya da seçim dönemlerinde, belirli bir partinin propagandasını yapmak amacıyla kısa bir süreliğine yayımlanmaları veya gazetecilikle ilgisi olmayan kişilerin yerel gazete sahiplerinin yakınları oldukları gerekçesiyle, sarı basın kartı almaları gibi etik dışı davranışlar söz konusu olsa da, yerel sorunları dile getirerek, yayımlandığı bölgede kamuoyu oluşumuna katkı sağlamayı hedefleyen gazeteler de vardır. Ancak bu gazeteler, özellikle yerel yönetimlerin uyguladığı baskılardan kaynaklı olarak, bu hedeflerini gerçekleştirmek ve okuyucuların beklentilerini karşılamak konusunda çeşitli sıkıntılar yaşamaktadır. (GEZGİN, 2007, s. 134-246)

4.6 Bilgisayarlı Dönemde Mizanpajın Süreci

Bilgisayarlı tasarımda öncelikle tasarlanacak sayfanın içeriğini organize etmek düzgün mizanpaj için atılması gereken ilk adımlardan birisidir. Düzgün bir mizanpaj; bütün gün çalışan kesime hitap etmesinin yanı sıra toplumumuzun okuma alışkanlığının da düşük olduğunu düşünürsek okuyucunun aradığı haberi kısa sürede bulmasına yardımcı olmaktadır.

Günlük gazetelerde içeriklerin sürekli olarak değişmesi aynı düzen ve görünüşte olmayacağı anlamına gelmez. Okuyucunun alışkın olduğu düzenin devam ettirilmesi hem okuyucunun gazeteyi benimsemesine hem de gazetenin kendine özgü bir tasarımın oluşmasına sebep olur.

Sayfa düzenine en çok etki eden unsurlardan biriside gazetelerdeki başlıklardır. Başlıklar kolay okunabilir ve grafik açısından desteklenen görsel ile bir uyum içerisinde olmalıdır. Genelde başlıklar 2-3 sütunu kaplayacak şekilde yerleştirilmektedir. Ancak sayfa boyunca yerleştirilen başlıklar daha etkili ve estetik bir görünüm sağlamaktadır. Sayfa içerisinde kullanılan yazı karakterleri de gazetenin mizanpajını belirleyen önemli unsurların başında gelmektedir. Ana karakter için tek bir karakter, başlıklar için ve iç sayfalardaki köşe yazıları için bile aynı karakter kullanılmalıdır. Gazetelerin en büyük özellikler; okuyucunun benimsediği düzen ve tasarımlardır. Bu yüzden yazılarda kullanılan karakterler değiştirilmemelidir.

Uzun yazılarda; yazıyı mümkün olduğunca fazla sütuna yaymak, göze daha kısa gelmesini ve kolay okunabilir olmasını sağlar. Ayrıca uzun yazıları geniş sütunlara yaymakta bir seçenek olabilir. Fotoğrafların kullanılamayacağı haberlerde grafik ile daha dikkat çekici hale getirmem mümkündür. Tipografi ya da çizim gibi

tasarımlar en az fotoğraf kadar etkili olup okuyucunun ilgisini çekebilir. Gazetelerde beyaz boşluklar sayesinde ise sayfadaki alan açılır ve okuyucuya rahatlık hissi verir.

4 Sütunda Mizanpaj: Kısa haberler için kullanılmayan bir yöntemdir. Daha çok tek haberlerde resimler ve çizimler ile desteklenen durumlarda kullanılmaktadır.

6 Sütunda Mizanpaj: Geniş sütunlar okumayı kolaylaştırır. Gözü az yorup mizanpajın daha özenli olmasına olanak sağlar. İlan sayfalarında daha geniş durur ve göze daha çarpıcı gelmektedir.

8 Sütunda Mizanpaj: Daha çok iç sayfalarda kullanılmaktadır. Başlıkların üst üste gelmesini önleyip kalabalığı ortadan kaldırmak amacı ile kullanılmaktadır.

9 Sütunda Mizanpaj: Amerika'da çok az gazetede kullanılan bu yöntem darlık nedeniyle kelime bölünmelerine neden olmaktadır. Türk basını bu sorunu yaşamaktadır.

(Çelik, 2013, s. 61-71)

4.7 Flat Design (Düz tasarım)

Flat Design (Düz Tasarım): İki boyutlu, sade şekiller, düz ve keskin renklerden oluşan minimalist tasarımlardır.

Şekil 28 Flat Design (Düz Tasarım) İcon

Flat tasarımı özellikle günümüzde dijital yayınlarda sık kullanılmaktadır. Sadeliği ve keskin çizgileri ile akılda kalıcılığı arttıran bir tasarıma sahip olan flat design; Apple, Microsoft gibi işletim sistemlerinin de vazgeçilmez ara yüzü haline gelmiştir.

Şekil 29 Flat Design Microsoft

5 SONUÇ

5.1 Özet

Basın tarihi incelendiğinde yayın organları kendi içerisinde toplum şartlarından dolayı yerel olarak sunulmuştur. Teknoloji ilerledikçe ve toplumsal, kültürel mecralar çoğaldıkça gazetelerinde ekonomik ve teknolojik gelişmelerden yararlandığı görülmektedir.

Yerel basın işlevleri zamanla dünyada uluslararası bir boyut kazanmıştır. Ancak kitle iletişim araçlarında aktarılan haberler, reklamlar, görseller kendi kimliğini, kültürünü, toplumsal yaşama biçimini aktarmaktadır. Yerel basının toplum tarafından benimsenmesinin bir diğer nedeni ise haberlerde topluma yaşadığı yeri hissettirmesidir. Anadolu basınındaki sorunların ana sebebi teknolojik yetersizlikten kaynaklanmaktadır. Bu teknolojik yetersizlik de gazetelerin içeriği, sayfa düzeni, baskı ve dağıtım gibi birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir.

Tanzimat döneminden sonra teknolojinin gelişmesi ile birlikte kitle iletişim araçlarının sayısı artmış baskı teknikleri yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla gazete ve dergi

baskıları çoğaldığı için görsel araç olan grafik tasarımın önemi artmıştır. Bu gelişmeler sonucunda da yerel ve yöresel basın olumlu ölçüde yol kat etmiştir.

Günümüzde basın yayın organlarındaki gazetelerin televizyon ile rekabete girdiğini görmekteyiz. Bu rekabet gazetelerin daha kısa metinlerle bol görsel kullanmasına neden olmuş aynı zamanda infografik anlayışının da gelişmesine yol açmıştır. İnfografik bilindiği üzere metin yolu ile anlatılması güç olan olayları görselleştirerek verilmek istenen mesajın daha anlaşılır hale gelmesini sağlamaktadır. Günümüzde görsele dayalı sayfa düzeni uygulayan gazetelerin her geçen gün fazlaştığını söyleyebiliriz.

Globalleşen dünya ile günümüzde yerini dijital yayına bırakan basın yayın organlarının zengin içerikleri ve gelişmiş görsel anlayışı her geçen gün rekabetin artmasına neden olmaktadır. Ancak İnsanların daha az okuduğu bu dönemde içeriklerden çok görsellerin öneminin arttığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda günümüzde tasarıma verilen değerin artış göstermesi grafik tasarım iş olanaklarının artmasına yol açmaktadır.

5.2 Çalışmanın Literatüre Katkısı

Türkiye’de basılı yayınların dijital yayına geçiş süreci; kayıtların kalıcı olup zaman ve mekan gözetmeksizin ulaşılabilir olmasını sağlamıştır. Teknolojinin ilerlemesiyle doğru orantılı olarak gelişen grafik tasarım ürünlerinin gelecekte ülkemizde ki reklamlara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.3 Çalışmanın Kısıtları

Çalışma Türkiye’deki grafik tasarımın başlangıç tarihinden itibaren günümüzde etkisini halen sürdüren dijital yayınları ele almaktadır. Çalışmada bir pikajör ya da bir gazete sahibi ile doğrudan görüşme yapılmadı. Ancak görüşme yapılan makalelerde ve yayınlarda alıntılar ile belirtildi. Çalışmada yerel gazetelere, yabancı gazetelere, spor gazetelerine ve yabancı kapak dergilerine yer verilmemiştir. Akşam, Cumhuriyet, Hürriyet gazetelerinin kapak tasarımları grafik tasarım adı altında incelenmiştir. Dijital yayınlarda sık karşılaşılan flat tasarımının Türkiye’de kullanım sıklığına yer verildi.

5.4 Geleceğe Yönelik Çalışma Alanları

Basın yayın organlarındaki dijital reklamcılık, yayıncılık, animasyon gibi dallarda etkili tasarım analizi ve değerlendirmesi yapılabilir. Dijital yayınlarda flat tasarımı kullanılmasının insan psikolojisi üzerinde ne gibi etkiler bırakacağı incelenebilir.

5.5 Öneriler

Türkiye’de ve Dünyada Flat Tasarımının Dijital Yayınlara Etkisi

Flat Tasarımının İnsan Psikolojisindeki Etkisi

KAYNAKÇA

- Arı, S. (2015). Hümanist Yazının Tarihsel Kimliği. *Sanat ve Tasarım Dergisi* , s. 135-156.
- Bilgin, M. (2018). *Eski Mezopotamya Dilleri ve Yazıları*.
<https://eskicagblog.istanbul.edu.tr/?p=323> adresinden alındı
- Bilingual, A. T. (2021). *Talking Leaves*.
<https://www.americathebilingual.com/talking-leaves-the-cherokee-syllabary-of-sequoyah/> adresinden alındı
- BPR. (2020). *ancient graphic design*.
<https://thebestinternetmarketingcourse.com/iris-vision-zcunu/archive.php?a61e81=ancient-graphic-design>. adresinden alındı
- Britannica. (2021). *Early printing and graphic design*.
<https://www.britannica.com/art/graphic-design/Early-printing-and-graphic-design> adresinden alındı
- Britannica. (2021). *Herbert Matter*. <https://www.britannica.com/biography/Herbert-Matter> adresinden alındı
- Britannica. (2021). *Neoclassical graphic design*.
<https://www.britannica.com/art/graphic-design> adresinden alındı
- Clayton, E. (2019). *A history of writing*. <https://www.bl.uk/history-of-writing/articles/where-did-writing-begin> adresinden alındı
- Cramsie, P. (2010). The Story Of Graphic Design. *From the Invention of Writing to the Birth of Digital Design*. New York: Abrams.
- Curry, N. (2014). The Importance of Typography and Page Design. *The Young Journalist* . A Student Journalistic World.
- Çelik, İ. B. (2013). Türkiye’de Gazete Sayfa Tasarımının 80’li Yıllardaki Teknolojik Dönüşümü ve Cafer Yarkent’in Bu Süreçteki Rolü. 61-71. İstanbul.
- Delhipages. (2020). *Grafik tasarım - Sanat*. <https://delhipages.live/tr/gorsel-sanatlar/dekoratif-sanat/graphic-design> adresinden alındı
- Dernbach, C. (2021). *The History of the Apple Macintosh*. <https://www.mac-history.net/featured-2/2021-02-10/the-history-of-the-apple-macintosh>. adresinden alındı
- Dorsey, R. (2021). *Grafik Tasarım*. <https://tr.asayamind.com/graphic-design> adresinden alındı
- Ebrey, P. B. (2010). The Cambridge Illustrated History of China. Cambridge University Press.ISBN: 9780521124331.
- Ersoy, O. (1959). *Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve Basılan İlk Eserler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

- Evliyagil, Ş. (1977). Anadolu Basın Semineri, Yayın Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara.
- GEZGİN, P. D. (2007). Türkiye'de Yerel Basın. *Türkiye'de Yerel Basın*. İstanbul: İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ YAYINLARI .
- Girgin, A. (1997). *Türkiye'de Yerel Basının Gelişmesi*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Girgin, A. (2001). *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*.
- Hanioğlu, Ş. (2010). A Brief History of the Late Ottoman Empire. Princeton University Press.
- Hill, D. (2013). What Is Typography? The Importance Of Typography In Web Design. Bop Design. New York.
- Horowitz, W. (1998). Mesopotamian cosmic geography. Winona Lake, Eisenbrauns.
- Karaaslan, S. V. (2019). *Göbeklitepe' Nin Kelaynak Kuşları*.
https://www.arkeotekno.com/pg_35_gobeklitepe-nin-kelaynak-kuslari
adresinden alındı
- King, E. (2005). *New Faces*.
https://www.typotheque.com/articles/new_faces_chapter_three_the_east_coast.
adresinden alındı
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Krek, M. (1979). The Enigma of the First Arabic Book Printed from Movable Type. *Journal of Near Eastern Studies* .
- Kyrnin, J. (2014). *What Is Typography?*
<http://webdesign.about.com/od/fonts/qt/typography-basics.html>&gt.
adresinden alındı
- Lumen. (2021). *The Indus River Valley Civilizations*.
<https://courses.lumenlearning.com/boundless-worldhistory/chapter/the-indus-river-valley-civilizations/> adresinden alındı
- Maden, S. (1985). Türk Grafik Sanatı Tarihi. *Grafik Sanatı Dergisi*(1).
- Maryna. (2021). *History of the Poster*. <https://www.kuriosis.com/blogs/news/history-of-the-poster>. adresinden alındı
- Masters, D. (2014). *Fundamentals of Effective Landing Page Design – Tuts+ Business Article*. <http://business.tutsplus.com/articles/fundamentals-of-effective-landing-page-design-fsw-41365>>. adresinden alındı
- Moravia, G. (2019).
https://www.cs.mcgill.ca/~rwest/wikispeedia/wpcd/wp/g/Great_Moravia.htm
adresinden alındı

- Munis, E. (1971). *Evrimi İle Yazı Sanatı*. Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- Münir, M. (1993). *Sabah Olayı*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Nurse, J. (2017). *The chymist's trade card*.
<https://wellcomecollection.org/articles/WeiXryEAAK62xWBK>. adresinden alındı
- Onion, A. S. (2018). *Printing Press*. History.com adresinden alındı
- Özgen, M. (2004). *Türkiye'de Basının Gelişim ve Sorunları*. İstanbul: İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları.
- Rain, N. N. (2011). *The Oghamzone – The Cathach*. <http://www.frg.ie/local-history/the-oghamzone-the-cathach/> adresinden alındı
- Richman-Abdou, K. (2021). *Bauhaus: How the Avant-Garde Movement Transformed Modern Art*. <https://mymodernmet.com/what-is-bauhaus-art-movement/> adresinden alındı
- Sack, H. (2020). *Aldus Manutius and the Perfection of Book Printing*.
<http://scihi.org/aldus-manutius-perfection-book-printing/> adresinden alındı
- Scoville, P. (2015). *Egyptian Hieroglyphs*.
https://www.worldhistory.org/Egyptian_Hieroglyphs/ adresinden alındı
- Story, T. A. (2019). *Summary of Art Nouveau*.
<https://www.theartstory.org/movement/art-nouveau/> adresinden alındı
- T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2011). GAZETECİLİK ALANI - MİZANPAJ TASLAĞI. Ankara.
- T.C.MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2011). GAZETECİLİK ALANI. Ankara.
- Temel Britannica. (1922). 3. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Tez, Z. (2011). *Yazı, Kâğıt ve Matbaanın Tarihsel Serüveni*. İstanbul: Promat Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Topuz, H. (Mart, 1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. Gerçek Yayınevi.
- Turan, E. T. (2018). *Mustafa Kemal Paşa Ve Harf İnkılâbı*. Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi:
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakanuvis/issue/39776/471447> adresinden alındı
- Uçar, F. (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Uztuğ, F. (2002). *Halkla İlişkilerde Uygulama Teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını.

- Voegelin, C. v. (1961). *Typological Classification of Systems with Included, Excluded and Self-Sufficient Alphabets*.
<https://www.jstor.org/stable/30022292> adresinden alındı
- Vural, A. M. (1996). Yerel Kamuoyunun Kitle İletişim Aracı Olarak Yerel Basın. *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı*, 1053-1067.
- Wikipedia. (2010). *Carolingian Minuscule*.
https://en.wikipedia.org/wiki/Carolingian_minuscule adresinden alındı
- Wikipedia. (2018). *Nebatî alfabesi*.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Nebat%C3%AE_alfabesi adresinden alındı
- Wikipedia. (2019). *Clay tablet*. https://en.wikipedia.org/wiki/Clay_tablet adresinden alındı
- Yıldız, N. (2000). *Eski Çağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YÜCEBAŞ, Ç. (2006). GRAFİK TASARIMDA GÖRSEL BÜTÜNLÜK OLUŞTURMADA TIPOGRAFI İLE GÖRSELLER ARASINDAKİ İLİŞKİ VE SANAT EĞİTİMİNDEKİ YERİ. İzmir.
- Yüksel Balaban, D. A. (2010). *Grafik Tasarım Medya Ve İletişim*.
<http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/grafiktasarimu149.pdf> adresinden alındı